

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 012 (7180)

Cənubi Qafqazda ən böyük xeyriyyəçi Fond

23 yanvar 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

Davos Forumu - Azərbaycan üçün mühüm platforma!

Prezident İlham Əliyev Davosda mühüm görüşlər keçirib

Strategiyasız və mənasız DEKLORATİV STRATEJİ XARTİYA

İmmunitet sistemi və ona təsir edən amillər BƏLLİ OLDU

DIQQƏTLİ OLUN! - DİN əhaliyə müraciət edib

İnsan vəhşilik edər, yırtıcılar mat qalar - ZOOGENOSİD

Dmitri Solonnikov:
"Bu siyasət Ermənistanı çöküşə aparır"

Yaşada bilmədiyimiz əl yazısı

Davos Forumu - Azərbaycan üçün mühüm platforma!

Prezident İlham Əliyev Davosda mühüm görüşlər keçirib

Prezident İlham Əliyev yanvarın 22-də Davosda qarşı tərəfin müraciəti əsasında Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə görüşüb. Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Ukrayna arasında siyasi, iqtisadi, humanitar sahələrdə əlaqələr, energetika sahəsində əməkdaşlıq və regional təhlükəsizlik məsələləri müzakirə olunub. Prezident İlham Əliyev yanvarın 22-də Davosda qarşı tərəfin müraciəti əsasında ABŞ-ın Xristian Liderlər Konqresinin rəhbəri Conni Mur ilə görüşüb. Söhbət zamanı Azərbaycanda dini azadlıqların təmin olunduğu, müxtəlif xalqların və dinlərin nümayəndələrinin ölkəmizdə tarixən sülh, əmin-amanlıq və harmoniya şəraitində yaşamaları məmnunluqla vurğulanıb.

Görüşdə Azərbaycan-ABŞ əlaqələrinin Tramp dönəmində müsbət perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Dövlətimizin başçısı bildirib ki, Bayden-Blinken administrasiyası dövründə ABŞ tərəfindən Azərbaycana qarşı qərəzli münasibət göstərilib və bunun da nəticəsində ikitərəfli əlaqələrimiz böhrana sürüklənib. Prezident İlham Əliyev 907-ci düzəlişin yenidən bərpasını məhz elə Bayden-Blinken administrasiyasının nankorluğunun təzahürü kimi dəyərləndirib. Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Tramp administrasiyası arasında gələcək əlaqələr məsələsi müzakirə olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 22-də Davosda qarşı tərəfin müraciəti əsasında Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının (AYİB) prezidenti Odile Reno-Basso ilə görüşüb. Odile Reno-Basso Azərbaycan Prezidentini COP29-un

uğurla keçirilməsi münasibətilə təbrik edib, bu tədbirdə əldə olunmuş nəticələri yüksək qiymətləndirdiklərini vurğulayıb.

O, ölkəmizlə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı arasında həyata keçirilən bir sıra layihələrə toxunaraq, bu xüsusda Gəncə şəhərinin su təsərrüfatı ilə bağlı layihənin icra olunmasının Bank tərəfindən maliyyələşdirilməsinə razılığın verildiyini bildirib.

Odile Reno-Basso ölkəmizin bank sektoru ilə həyata keçirilən layihələrin, o cümlədən kiçik və orta sahibkarlığın, qadın sahibkarlığının və dayanıqlı inkişaf layihələrinin dəstəklənməsi üçün ayrılan kredit xətləri ba-

rinin su təchizatı və kanalizasiya sisteminin yenidən qurulması üçün kredit sazişini iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cəbbarov və Bankın birinci vitse-prezidenti Yurqen Riqtterink imzalayıblar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dünən Davosda qarşı tərəfin müraciəti əsasında Xorvatiya Respublikasının Baş naziri Andrey Plenkovič ilə görüşüb. Andrey Plenkovič COP29-un uğurla keçirilməsi münasibətilə dövlətimizin başçısına təbriklərini çatdırıb. Prezident İlham Əliyev Xorvatiyanın Baş nazirinin COP29-da iştirakına görə təşəkkürünü bildirib. Söhbət zamanı COP29 çərçivəsində qlobal iqlim gündəliyinin irəli aparılması üçün çox mühüm qərarların qəbul edildiyi vurğulanıb.

Azərbaycan Prezidenti və Xorvatiyanın Baş naziri ölkələrimiz arasında münasibətlərin mövcud səviyyəsini yüksək qiymətləndirdilər, xüsusilə enerji sahəsində olan əməkdaşlığı qeyd ediblər.

Azərbaycanın bu gün Xorvatiyanın enerji təhlükəsizliyində oynadığı rol, ölkəmizdən Xorvatiyaya neft və qaz ixracı xüsusilə vurğulanıb, həmçinin qaz ixracının həcmünün artırılması perspektivləri müzakirə olunub.

Dövlətimizin başçısı qeyd edib ki, Azərbaycan bu gün 10 Avropa ölkəsinə qaz ixrac

rədə məlumat verib.

Ölkəmizdə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan vacib layihələrdən danışan Prezident İlham Əliyev su təsərrüfatı, nəqliyyat, Bakı şəhərinin inkişafı istiqamətlərində icra olunan işləri qeyd edib. Söhbət zamanı Avropaya yaşıl enerjinin ixracı, bununla bağlı həm Gürcüstanla, həm də Mərkəzi Asiya ölkələri ilə regional əməkdaşlıq layihələri və imkanları barədə müzakirələr aparılıb.

Sonra imzalanma mərasimi olub. Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı arasında "Gəncə şəhə-

edir ki, onlardan da səkkizi Avropa İttifaqına üzv ölkələrdir. Vurğulanıb ki, Azərbaycan Avropa İttifaqı tərəfindən pan-Avropa enerji təchizatçısı kimi qiymətləndirilib.

Görüşdə ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və Azərbaycanın Avropa İttifaqı ilə əlaqələri məsələsinə dair fikir mübadiləsi aparılıb, hökumətlərarası komissiyaların rolu qeyd olunub. Xorvatiya Baş naziri dövlətimizin başçısını ölkəsinə rəsmi səfərə dəvət edib.

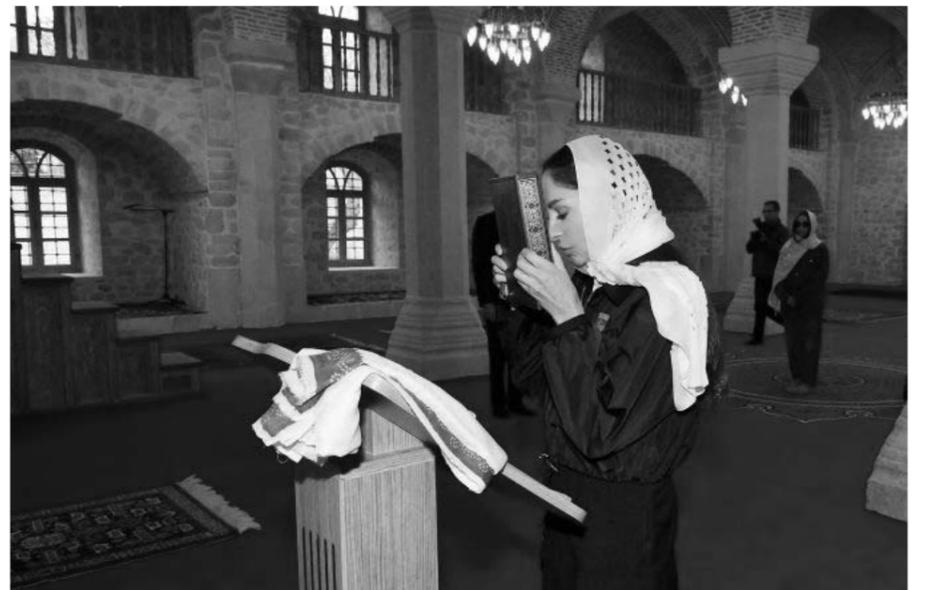
Cənubi Qafqazda ən böyük xeyriyyəçi Fond

Xeyriyyəçilik, xeyirxahlıq, mərhəmət, şəfqət Azərbaycan xalqının mənəvi simasını səciyyələndirən humanist keyfiyyətlərdəndir. Azərbaycan xalqı həmişə özünün xeyirxah, xeyriyyəçi insanları ilə fəxr edib. Tariximizə nəzər salsaq belə insanların olduğunu görürük. Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Əjdərbəy Aşurbəyov və başqaları xeyriyyəçi kimi tanınıb və əməlləri qoyduğu izlərdə yaşayır. Öldə etdikləri gəlirlərin bir qismini millətə, xalqa xərcləmək böyük əməl sahibi olmaq deməkdir. Azərbaycan adlı bir məmləkətin inkişafı və tərəqqisinə o kəslər töhfə verir ki, damarından axan qanı millətə, vətənə sevgi hissi ilə yoğrulub. Savadsızlığa qarşı mübarizə aparmaq, insanları maarifəndirmək, kimsəsiz və ehtiyacı olana əl tutmaq və s. mənəvi dəyərlər böyük insanlıq deməkdir. İnsanlara yaxşılıq etməyə çalışsan, başqasının dərdinə şərik olan, onun halına yanan, ehtiyacı olanlara kömək əli uzadan xeyriyyəçi insanlarımız hər zaman olub. Azərbaycan xalqı öz ənənələri ilə haqlı olaraq hər zaman fəxr edib. Bu gün bu ənənələri yaşadan və davam etdirən təşkilatlar, insanlar var. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva müasir dünyamızda xeyirxah əməlləri ilə xalqın ümid və pənah yerinə çevrilmişdir. Mehriban xanım Əliyeva müsahibələrinin birində "xeyriyyəçilik" termininin insanların şüurunda adətən şəfqət, başqasının halına yanma, ehtiyacı olanlara könüllü və təmən-

yən işlərin görülməsi, xidmətlərin təqdim edilməsi formasında həyata keçirilə bilər", - deyərək bildirir ki, həmin fəaliyyətin nədən ibarət olmasından və məhz kimin tərəfindən həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq, əgər əvəzsiz və könüllü şəkildə yaxşılıq edilirsə, nemətlər yaradılırsa, bu fəaliyyətin xeyriyyəçilik hesab edilməsi tamamilə düzgündür: "Başqa sözlə desək, xeyriyyəçilik - insanların hər hansı direktivlər və göstərişlər əsasında deyil, öz qəlbinin və vicdanının səsi ilə öz vəsaitlərini, qüvvələrini, vaxtını və enerjisini sərf edərək gördüyü xeyirxah işlərdir". Bu həqiqətdən də belədir. Hər bir işə, gördüyü xeyirxah əmələ görə insan ürəyini, qəlbinə qoymalıdır. Bu işdə onun ruhu olmalıdır. Görüntü yaratmaq üçün deyil, qəlbə hökmünü ifadə etmək üçün nəcib əməllərə imza atmalısın.

Azərbaycan Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində qeyd etdiyi kimi, ən böyük xeyriyyəçi nəinki Azərbaycanda, Cənubi Qafqazda Heydər Əliyev Fondudur. Dövlət

nasız kömək etmək kimi keyfiyyətlər və hərəkətlər barədə assosiasiya yaratdığını bildirib: "Xeyriyyəçilik işlərinin dairəsi konkret, özü də bir qayda olaraq, əhalinin sosial baxımdan zəif təbəqələrini təmsil edən insanlara - əlillərə, yetimlərə, qocalara və başqalarına bu və ya digər şəkildə kömək göstərilməsi ilə məhdudlaşır. Bu mənada xeyriyyəçilik anlayışının kökləri qədim dövrlərə, təmənnəsiz könüllü fəaliyyətin, əsasən, zəiflərə və ehtiyacı olanlara kömək göstərilməsi ilə məhdudlaşdığı vaxtlara gedib çıxır. Bununla bərabər, müasir anlamda xeyriyyəçilik daha geniş mənə daşıyır, cəmiyyətin rifahı naminə hər cür təmənnəsiz könüllü fəaliyyəti əhatə edir". Mehriban xanım Əliyeva onu da bildirib ki, bu fəaliyyət həm konkret fərdlərə və zəif müdafiə olunan qruplara, həm də ictimai həyatın müxtəlif sahələrinin - təhsilin, elmin, mədəniyyətin, incəsənətin inkişafının dəstəklənməsinə yönəldilə bilər.

başçımız Fondun yarandığı zamandan əsas məqsədinin, vəzifəsinin insanlara kömək göstərmək, Azərbaycan mədəniyyətini dünyada təbliğ etmək, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, incəsənət, elm sahələrinə töhfə vermək olduğunu bildirib.

"XEYRIYYƏÇİLİK FƏALİYYƏTİNDƏ İŞTİRAK MƏSƏLƏSİ İNSANIN RÜTBƏSİNDƏN, DƏRƏCƏSİNDƏN, VƏZİFƏSİNDƏN, MADDİ VƏZİYYƏTİNDƏN ASILI OLMAMALIDIR"

Azərbaycanda uşaqların sağlam və gümrah böyümələri, onların Vətənə layiqli övlad kimi yetişməsi, mükəmməl təhsil almaları dövlətin daim diqqət mərkəzində saxladığı prioritet məsələlərdəndir. Azərbaycanın Birinci Xanımı Mehriban Əliyeva uşaqların xoşbəxt gələcəyi üçün bütün imkanlardan istifadə edir, bu sahəni daim diqqət mərkəzində saxlayır. Bu sahədə görülən işləri isə sadalamaqla qurtaran deyil.

"XEYRIYYƏÇİLİK FƏALİYYƏTİ MÜƏYYƏN ƏMLAKIN, O CÜMLƏDƏN PUL VƏSAİTLƏRİNİN VERİLMƏSİ, MÜƏYYƏN İŞLƏRİN GÖRÜLMƏSİ, XİDMƏTLƏRİN TƏQDİM

EDİLMƏSİ FORMASINDA HƏYATA KEÇİRİLƏ BİLƏR"

Əlbəttə ki, Heydər Əliyev Fondunun yarandığı zamandan bu günə qədər həyata keçirdiyi layihələr, xeyriyyəçilik əməlləri məhz nəcib əməllərin təzahürüdür.

Xeyriyyəçilik və humanizm kimi dəyərlərdən

yoğrulmuş fəaliyyət insanlığa, bəşəriyyətə xidmət etmək kimi ali bir dəyərə söykənir. Böyük əhəmiyyət kəsb edən, müasir dünyamızın çağırışlarına cavab verən layihələri ilə milyonlarla insanın sevgisini qazanan Azərbaycanın Birinci Xanımı gördüyü işlərlə mənəvi rahatlıq tapır. Bu fəaliyyət özünün vurğuladığı kimi, sarsılmaz həqiqətlərə söykənir. Mehriban xanım Əliyeva "Xeyriyyəçilik fəaliyyəti müəyyən əmlakın, o cümlədən pul vəsaitlərinin verilməsi, müəy-

Ardı Səh. 4

Əvvəli Səh. 3

Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların rifah halının yaxşılaşdırılması, hüquqlarının qorunması, cəmiyyətdə hərtərəfli inkişafı, onlara yüksək səviyyədə səhiyyə xidmətlərinin göstərilməsi Heydər Əliyev Fondunun diqqətdə saxladığı ən vacib məsələlərdəndir. Mehriban Əliyevanın sözlərinə görə, "Xeyriyyəçilik fəaliyyətində iştirak məsələsi insanın rütbəsindən, dərəcəsinə, vəzifəsindən, maddi vəziyyətindən asılı olmamalıdır. İnsan öz xeyirxah niyyətlərini, istəklərini, imkanlarını və qabiliyyətlərini tətbiq etmək sahəsini həmişə tapa bilər".

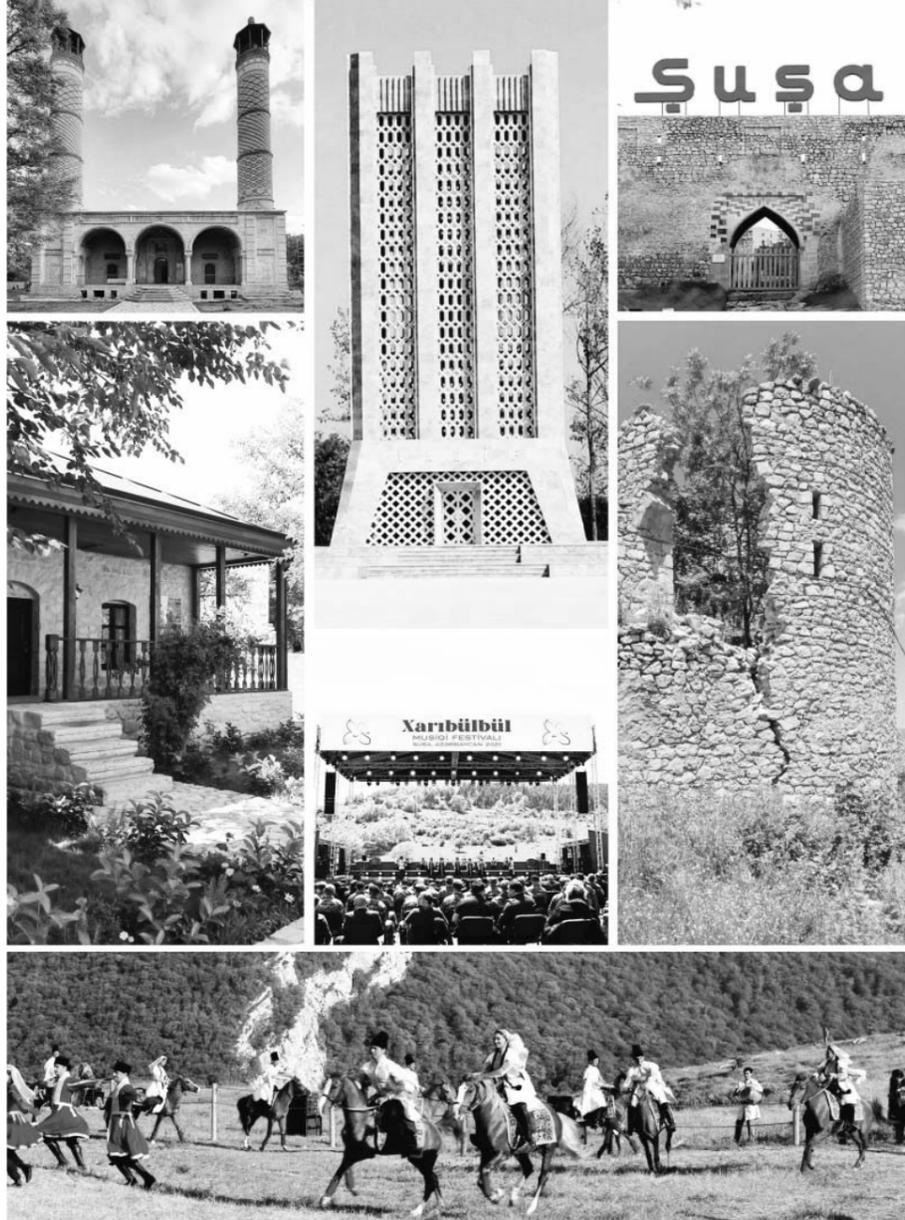
Fondun prezidentinin təşəbbüsü ilə hazırlanmış "Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı Proqramı" çərçivəsində xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların təhsil aldıkları onlarla internat məktəbi və uşaq evləri əsaslı təmir edilmiş, ən müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuşdur. "Təhsilə dəstək", "Yeniləşən məktəb" layihələri çərçivəsində yüzlərlə məktəb tikilib, təmir və bərpa olunubdur.

"Mənə belə gəlir ki, xeyriyyəçilik fəlsəfəsinin əsası, ilk növbədə insanların yaxşılıq etməyə çalışması, başqasının dərdinə şərik olmaq, onun halına yanmaq, altruizm, ehtiyacı olanlara kömək əli uzatmaq istəyi kimi insani keyfiyyətlərin və qabiliyyətlərin fundamental xarakterinin qəbul edilməsidir, - deyir Mehriban Əliyeva. Onu da qeyd edir ki, mənəviyyatın ali qanunlarına görə, xeyriyyəçilik fəaliyyətinin əsas motivi şəxsən özün üçün hər hansı dividendlər və ya səmərə gözləmək deyil, məhz insanlara sevgi və təmənnaşılıq olaraq xeyirxah işlər görmək arzusunun ibarət olmasıdır: "Əlbəttə, xeyriyyəçilik fenomeninə geniş ictimai nöqtəyənəzərdən, cəmiyyətin öz rifahı naminə xüsusi bir fəaliyyət kimi yanaşsaq, onun tarixən formalaşmış, öz yeri və fəaliyyət xüsusiyyətləri ilə fərqlənən sosial institut olduğunu görürük".

"TOLERANTLIĞIN ÜNVANI - AZƏRBAYCAN"

Son illər Bakıda və regionlarda dini ziyarətgahların, ibadət yerlərinin tikintisi və mövcud olanların yenidən qurulması prosesi uğurla davam etdirilir. Milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və dini ziyarətgahların yenidən qurulması prosesinə fəal surətdə qoşulan Heydər Əliyev Fondunun ölkəmizdə hə-

Cənubi Qafqazda ən böyük xeyriyyəçi Fond

uzun illər ərzində Heydər Əliyev Fondunun müxtəlif ölkələrdə fəaliyyəti və Azərbaycanın müasir, mütərəqqi dövlət kimi tanınması bu təbliğatı alt-üst etmişdir".

Heydər Əliyev Fondu qarşısında yeni vəzifələr dayanır. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə dini məbədlərimizin bərpasına dövlət səviyyəsində ciddi önəm verilir. Heydər Əliyev Fondu dini və tarixi abidələrin tikinti-təmir işlərində xüsusi rol oynayır. Dövlət başçısı İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva ilk günlərdən azad Qarabağda məscidlərimizi ziyarət etmişlər. Ermənilərin dağıtdığı ziyarətgahlarımızın, qəbirüstü abidələrimizin bərpası üçün tapşırıqlar vermişlər. 44 günlük Vətən müharibəsindəki qələbəmizdən sonra Qarabağda azərbaycanlılar öz doğmalarının dağılmış qəbirələrini ziyarət edə bildilər. İyirmi yeddi ildən sonra Ağdam Cümə məscidində yenedən azan səsləndi. Ölkə başçısı İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva məscidi ziyarət edərək dövlət başçısının Məkkədən gətirdiyi müqəddəs Qurani-Kərimi məscidə hədiyyə etdilər. Heydər Əliyev Fondu azad edilmiş torpaqlarda geniş fəaliyyətə başlayıb. Fondun təşəbbüsü ilə azad edilmiş torpaqlarda hazırda dini abidələrimizin əsaslı təmiri, bərpa edilməsi və inşası prosesinə start verilib. Artıq bir neçə dini abidələrimiz təmir və bərpa olunub. Eyni zamanda, Daşaltı və Hadrut şəhərlərində yeni məscidlərin tikintisi də məhz Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə həyata keçirilir.

Xatırladaq ki, Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva 2020-ci il dekabrın 8-də Fondun işğaldan azad edilən ərazilərdəki mədəni-dini abidələrin, məscidlərin bərpası üzrə layihəyə başladığını bəyan etmişdi. Bununla da Heydər Əliyev Fondu tarixi bərpə işlərində dövlət tərəfindən həyata keçirilən layihələrə vətəndaş cəmiyyətinin üzvü kimi öz dəstəyini göstərir. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın göstərişi ilə regionda icrasına baş-

yata keçirdiyi "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində ölkədə bir neçə dini ocağın təmiri və yenidən qurulması həyata keçirilmişdir. Fondun təşəbbüsü ilə Gəncədə Comərd Qəssab və Cavad xan türbələri yüksək səviyyədə bərpa edilmişdir. Bu sırada paytaxtın Buzovna qəsəbəsində "Tolerantlığın ünvanı - Azərbaycan" layihəsi çərçivəsində əsaslı surətdə yenidən qurulan Cümə məscidi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan ərazisində, bütövlükdə Cənubi Qafqazda və Yaxın Şərqdə ən qədim müsəlman məbədlərindən olan Şamaxı Cü-

mə məscidində əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparılmış, Qəbələdə isə yeni məscid inşa olunmuşdur. Qədim məscidlərimizin bərpası, yeni müasir məscid komplekslərinin inşası bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

HEYDƏR ƏLİYEV FONDUNUN DİNİ-TARİXİ ABİDƏLƏRƏ VERDİYİ

YENİ HƏYAT

Cənab Prezident Azərbaycanın multikultural dövlət kimi, müasir dövlət kimi dünyada tanınmasında Heydər Əliyev Fondunun müstəsna xidmətləri olduğunu bildirib: "Məhz Fondun fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan daha çox tanınır və məhz bu amil bizə ikinci Qarabağ müharibəsi dövründə kömək göstərdi. Çünki Azərbaycan xalqı yaxşı bilir ki, o vaxt erməni lobbisi və onun havadarları Azərbaycan haqqında olmanın yalanlar uydurub media məkanına atmışlar. Ancaq

lanılan layihəyə yerli mütəxəssislərlə yanaşı, xarici ekspertlər də dəvət olunublar. Avstriya, Böyük Britaniya, Bolqarıstan, İtaliya, Latviya, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan və digər ölkələrdən mütəxəssislər cəlb edilib. Abidələrin yenidən qurulması zamanı onların ilkin, yəni autentik simasının pozulmaması prinsipi əsas götürülür. Görülən işlər Heydər Əliyev Fondunun prezidentinin xeyriyyəçilik, necib əməllərinə söykənir.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Strategiyasız və mənasız DEKLORATİV STRATEJİ XARTIYA

Ermenistanla ABŞ arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədin, əslində isə, xartiya deyilən mənasız kağız parçasının imzalanması ilə ermənilərin özləri tərəfindən də çox şübhəli şəkildə qarşılıb və bu sənədə, guya bundan sonrakı strateji tərəfdaşlığa olan inamsızlığı erməni cəmiyyətində müşahidə etmək üçün həmin ölkənin kütləvi informasiya vasitələrini izləmək kifayət edir. Strategiyasız "strateji tərəfdaşlıq" barədə erməni mediasında bir-birinin ardınca dərc olunanların nə dərəcədə ironik olduğu və sarkazmlarla zənginliyi diqqəti cəlb etməyə bilməz. Görünən odur ki, hər kəs kimi, ermənilər özləri də bunu strategiyasız, mənasız və deklarativ strateji xartiya sayırlar və bəlkə də mövcudluqları dövründə birinci dəfədir ki, haqlı görünə bilərlər...

ABŞ dövlət katibi ilə Ermənistan XİN rəhbəri arasında imzalanan sənəd ancaq deklarativ xarakterdə ola bilər

Vaşinqtondan məhz Ermənistanla bağlı bu dəfə "yeni xəbər" gələndə, daha dəqiq desək, öz cırdan ölkələri ilə ABŞ kimi bir ölkə arasında strateji tərəfdaşlıq barədə informasiya eşidəndə ermənilər lap çaş-baş qalıblar, çünki bu məqamda onların heç nəyə ümidləri qalmayıb və etibar edəcəkləri də heç nə yoxdur. Bu da səbəbsiz deyil, çünki nəinki Amerikanın, heç Ermənistanın özünün də bununla bağlı hansısa bir strategiyası yoxdur ki, "strateji xartiya" da olsun. Amerikanın özünün belə hələ "müəmmalı" durumunda olması fonunda da belə bir "xartiya" adında sənədin ortaya çıxması həqiqətən də müvafiq şübhələr doğurmaya bilməz. Ən azından bunun deklarativ olduğu qənaətində olanlar çoxluq təşkil edir və məhz onlar bu qənaətdə olmaqda haqlıdırlar.

Diqqətə çatdırmaq ki, Ermənistan hökumətinin Avropa İttifaqına qoşulma layihəsi ətrafında sonu belli olmayan davamlı mübahisələr demək olar ki, hələ səngiməmiş Amerikadan belə bir xəbər alan hayların gözləri təəcübəndən bərəlməyə bilməz axı. Hələ də hansısa ardıcılıqlar baxımından orta məxrəcə gələ bilməyən toplusun, eləcə də bir ölkənin, yəni, Ermənistanın xarici işlər naziri Ararat Mirzoyanın məhz Amerikanın paytaxtında ABŞ dövlət katibi Antoni Blinkenlə heç bir strategiya olmadan strateji tərəfdaşlıq adı altında xartiya imzalanması ancaq deklarativ xarakterdə ola bilər və bunu erməni cəmiyyəti də belə qəbul etməkdədir.

İmzalanan sənədin mənasız olduğunu göstərən məqamlar kifayət qədər çoxdur

Bu hadisə, yəni, xartiya deyilən mənasız sənədin imzalanması ilə bağlı qiymətləndirmələrin miqyası olduqca böyükdür və müzakirə dairəsi də kifayət qədər genişdir. Sənədin imzalanması bir tərəfdən İrəvanın Moskvadan uzaqlaşmasının açıq "siqnalı" və "simvolu" kimi təqdim olunduğu üçün digər tərəfdən də Xartiyanın "effektivliyinə" şübhəni artırır. Şübhələri artıran məqamlardan biri də odur ki, axı Amerika tərəfində bir həftədən az müddətdə öz postunu yeni "mühafizəçi" təhvil verəcək administrasiya nümayəndəsi tərəfindən bu sənəd imzalanıb. Bax elə bu məqam özü də həmin sənədin mənasız, eləcə də deklarativ olduğunu göstərən məqamdır və erməni cəmiyyətində yaranan şübhələrin həm də buradan qaynaqlanması əslində, lap əvvəldən belə gözlənilən idi.

İmzalanan sənədi gözəndən keçirdikdə, diqqətlə nəzərdən keçirdikdə bir çox mətləblər üzə çıxır. Əslində, həmin sənədi diqqətlə nəzərdən keçirmək heç də çətinlik yaratmır. Əvvəla ona görə ki, haqqında qeyd olunan sənəd çox böyük deyil. Digər tərəfdən də axı

mənasız olan bir sənədi gözəndən keçirməkdən asan nə ola bilər? Məsələ burasındadır ki, həmin sənədi nəzərdən keçirdikdə onun deklarativ xarakterini asanlıqla aşkar etmək olur və buna bir daha əminlik yaranır. Beləliklə, qeyd edək ki, həmin sənəd iqtisadiyyat, təhlükəsizlik, müdafiə, demokratiya, inklüzivlik və insanlar arasında təmaslar kimi sahələrdə əməkdaşlığın genişləndirilməsini guya nəzərdə tutur. Onu da diqqətə çatdırmaq ki, əksər bəndlər artıq icra olunur və hətta bir çoxu da ideoloji yüklüdür. Sanki 14 yanvar 2025-ci il tarixindən etibarən diaspor faktorunu nəzərə alan "inklüzivlik" və ya "insanlar arasında təmaslar" guya birbaşa açılacaq. Eyni zamanda, elə bir təsəvvür yaranır ki, guya müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıq əlaqələrinin gücləndirilməsi diqqət yetirməyə dəyər bir "düstur" kimi qəbul olunur. Məsələ burasındadır ki, ABŞ-dan Ermənistanla heç bir açıq-aydın zəmanətin olmaması fonunda sənədin deklarativ xarakter daşması bir daha özünü təsdiq edir.

"Demokratiya" və "inklüzivliyi" məhz regionda sülh naminə qonşularla normal qonşuluq münasibətləri qurmaqla dəstəkləyə bilərlər

Bildiyimiz kimi, Ermənistanın "keçmiş" və indiki, hazırkı siyasi elitaları bir-birinə kəskin şəkildə müxalifətdədirlər, fərqli yanaşmaları var və bir-birini parçalamağa belə hazırdırlar. Amma onlar arasında fərqli olmayan yeganə məqam məhz hər zaman "güclü axtarmaq", eləcə də "güclüyə söykənmək" olub. Məsələ burasındadır ki, bu günə qədər, yəni, keçmiş elita üçün Rusiya "güclü" hesab olunub, bu gün isə, daha dəqiq desək, indiki siyasi elita üçün "güclü" ABŞ sayılır və onları toqquşduran məqam da budur. Zənnimizcə, kiçik bir ölkədə, cırdan bir məmləkətdə, çox zəif bir dövlətdə belə bir təzahür tamamilə gözləniləndir. Özləri də bunu qətiyyətlə utancverici hesab etmirlər, əksinə, tamamilə normal sayırlar, bu halın təbii olduğunu düşünürlər. Amma onu düşünə və başa düşə bilmirlər ki, nə bu vaxta qədər güclü sa-

yıb söykəndikləri Moskva, nə də indi güclü hesab edib sığınmaq istedikləri Vaşinqton, yeri gəlmişkən, lap elə Brüssel özü də bu gün və ya sabah Ermənistanla Azərbaycan arasında tam və yekun seçim etmək məcburiyyətində qalanda hayları seçə bilməz. Bunun məlum səbəbləri, məntiqi izahı olsa da ermənilər üçün hələ də müəmmalı olaraq qalır və vaxtında bu səbəbləri başa düşsələr zıyanın yarısından qayıtmış olarlar.

Haylar bilməlidirlər, başa düşməlidirlər ki, həmin o barəsində eşitdikləri mənasız olan xartiya 2025-ci ildə də ABŞ-ı Türkiyədən uzaqlaşdırma bilməz və Vaşinqton üçün bu, qətiyyətlə qəbul edilən sayılır. Əksinə, ABŞ həm Türkiyə, həm də Azərbaycan-İsrail əməkdaşlığını diqqətlə izləməkdə və buna önəm verməkdədir. İstənilən fikir ayrılıqları zaman rəsmi Moskva belə məhz Ankaranı dəstəkləmək məcburiyyətindədir və dəstəkləyəcək də. Çünki əks halda, Rusiya Federasiyasını Avrasiyadan sıxışdırmaq əleyhinə olanlar üçün daha ucuz başa gələ bilən şəraitin yaranacağı qənaətindədir. Deməli, İrəvan üçün gözlənilən "irəliləyiş" məsələsində Amerikanın "yardımına", xüsusən də həmin o strategiyasız, mənasız, deklarativ xartiyasına hayların ümid etmələrinə dəyməz. Amma haylar ümid edə bilərlər ki, onlar həmin o "demokratiya" və "inklüzivliyi" məhz regionda sülh naminə qonşularla normal qonşuluq münasibətləri qurmaqla dəstəkləyə bilərlər.

Hayların gözləntiləri yenə də puç və mənasızdır, çünki həmin gözləntilər Qərb üçün, ABŞ üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmir

Daha bir məqam da diqqəti cəlb etməyə bilməz və diqqətə layiqliyinə görə heç də əvvəlkilərdən geri qalmır, əksinə, daha önəmli sayıla bilər. Həmin məqamı diqqətə çatdırmaq üçün müvafiq olan məsələlər barədə vurğulanması gərəkdir. Bəli, bu gün Ermənistanla həm siyasətçilər, həm də ictimai xadimlər arasında bir çoxları bir fikri təkrarlamayı xoşlayırlar ki, Rusiya məhz Ermənistan üçün effektiv təminatçı deyil. Hayların hətta

böyük əksəriyyəti belə bir fikirdədirlər ki, guya onlara lazım olan məqamda Moskva nəinsə öhdəsindən gəlmədi, ermənilərə kömək də etmədi. Əvvəla, belə bir sual yaranır ki, niyə Ermənistanla bağlı məsələnin öhdəsindən Rusiya gəlməli idi? Daha bir sual da ortaya çıxır ki, axı niyə Rusiya məhz Ermənistanla kömək etməli olduğu, yaxud da, kömək etməyə borclu olduğu qənaətindədirlər haylar? Ümumiyyətlə, rusların belə bir öhdəlikləri var idimi haylar qarşısında? Borclu idilərmi? Baxmaq görək, kim kime borcludur və ümumiyyətlə, mövcudluqlarına görə belə borclu olduqları ruslara qarşı haylar bu qədər xəyanətkarlıq etmələri fonunda nəyə isə, hansısa yardım, kömək ummalarına belə ermənilərin haqları çatırmı? Əlbəttə ki, çatmır, çünki öz himayədarlarına bu

vaxta qədər kifayət qədər namərdlik, xəyanətkarlıq ediblər və artıq düşüncələrində olan məhz sadalananlar da müvafiq kompleksin təbii şəkildə təzahürüdür. Yeni, ruslardan kömək gözləmələrinin mənasızlığı qənaətinin fonunda bir növ, yeganə "xilas yolu" Amerikada görmələri başadüşülüdür. Amma başa düşülməyən məhz bunun da mənasız olduğunu dərk etməmələridir, çünki bununla bağlı təcrübəsi olanlara baxaraq, kifayət qədər məlumatları olmalı, yetərinə məntiqi qənaətə gəlməli idilər. Ona görə ki, belə mənasız və strategiyasız sənədlərlə bağlı elə qonşu Gürcüstanın təcrübəsi belə haylar üçün yetərli sayıla, dərs də ola bilər və əslində, olmalı da idi.

Bildiyimiz kimi, yanvarın 9-da ABŞ-ın Gürcüstanla strateji xartiya imzalamasının düz 16 ili tamam oldu. Məlum olduğu kimi, "demokratiya" və "inklüzivlik" haqqında tezislər Gürcüstanla bağlanan həmin sənəddə də var idi. İndi tamamilə başqa və məntiqi bir sual ortaya çıxır ki, bəs bu sənəd Abxaziya və Cənubi Osetiyanı qaytarması məsələsində məhz Tbilisiyə kömək etdimi? Ermənilərə xatırladaq ki, bu, ritorik sualdır. Bu sənəddən haylar öz hesablarını da götürməli, nəticələrini də çıxarmalıdırlar. Başa düşməlidirlər ki, əgər ABŞ hələ də Gürcüstanla Abxaziya arasında tarazlığın yaradılması məsələsinə zərər qədər də olsa "tövhe" verməyibsə, deməli, hayların gözləntiləri yenə də puç və mənasızdır. Haylar anlamalıdırlar ki, istər Qərb, istərsə də Rusiya həm keçmişdə, həm də indi yaranan bütün münasibətləri "tərzidə çəkərək" özlərinə uyğun, öz maraqlarına münasib qərarlar verməli olurlar və bu zaman "erməni arzuları", yaxud da "hayları ümidləri və gözləntiləri" heç bir əhəmiyyət kəsb etmir. Bax elə 2024-cü ildə amerikalıların özlərinin Gürcüstanla müqaviləni "dondurmaq" qərarına gəlmələri də deyilənləri təsdiq edir. Təsdiq edir ki, eyni ilə ruslar kimi, amerikalılar üçün də ermənilərin arzularının, ümidlərinin, gözləntilərinin puç olması zərər qədər də əhəmiyyət kəsb etmir. Xüsusən də, ortada strategiya da yoxdursa, mənasız və əsassız şəkildə hansısa xartiya adında sənəd imzalanırsa, bu, deklarativ bir sənəd imzalanması deməkdir və yenə də hayların ümidlərinin puç olması təbii ki, günün reallığıdır...

İnam Hacıyev

“Əhali daima sağlam, gənc olmalıdır”

“Əhali təbii artımı mövzusu hal-hazırda bütün ölkələrdə aktual məsələlərdən biridir, çünki bəzi ölkələrdə qlobal miqyasda sət enmələr olur. Azərbaycanı təhlil edən zaman statistik rəqəmlərdə demografik artımda heç vaxt olmadığı qədər ləngimə müşahidə olunur. Bu qlobal prosesin tərkib hissəsidir, çünki beynəlxalq miqyasda çoxuşaqlı ailələrə maraq yoxdur. Ailə planlaşmasında 1, 2 ən yaxşı halda isə 3 uşağa üstünlük verilir. Azərbaycanda da qlobal ləngimə bu tendensiya ilə bağlıdır. Dünyada elə bir hadisə baş verməsin ki, digər ölkələrə də təsir göstərməsin, eynilə Azərbaycanda dünyanın bir parçasıdır. Azərbaycan ailəsi düşünür ki, çox olmaqdan az uşaq olsun, onu keyfiyyətli, ağıllı, daha

yüksək şəkildə təhsillə təmin edərək böyütsün”. Bu sözləri sosioloq Üzeyir Şəfiyev SİA-ya açıqlamasında deyib. Onun sözlərinə görə, insanların bir qismi isə ümumiyyətlə ailə məsuliyyəti daşımaq istəmir: “Ona görə də Azərbaycanda əhalinin təbii artımında lən-

gimə var. 2023-cü ilin statistikasına baxanda keçən illərə nisbətən 15 % əhalinin təbii artımında azalma müşahidə olunur. Həmçinin 2024-cü ildə də bu hadisəyə rast gəlinir. Əhalinin təbii artımı cəmiyyətin qocalmasını şərtləndirə bilər. Əgər əhalidə yaşlı nəsil 8% faizdən çoxdursa artıq o cəmiyyət qoca sayılır. Azərbaycan Sosial Xidmətlər haqqında da göstərilən qanunda 65-70 yaşlı insanların sayı əhalinin 11% faizini təşkil edir. Yeni Azərbaycanda da əhalinin qocalması bizi orta perspektivdə təhdid edə bilər. Bu bir baxımdan dövlət üçün maliyyə yükü hesab edilir. İkinci növbədə isə xarici miqrantların marağını Azərbaycanın əmək bazarına artırır, həmçinin o ölkələrin rastlaşdığı vəziyyəti Azərbaycanda da görüncə bilər. Miqrantların çoxalması həm əmək bazarında, həm də milli genefonda təhlükəli vəziyyət yarada bilər”.

Sosioloq həmçinin qeyd edib ki, əhalinin təbii artımının aşağı düşməsi orta perspektivdə səfərbərliklə bağlı problemlər yarada bilər: “Eyni zamanda ölkənin qüdrəti onun keyfiyyətli əhalisi ilə ölçülür. Bu gün ölkələr çalışır ki, demografik siyasət yürütsün. Rəcəb Tayyib Ərdoğan demografik siyasəti təşviq edir, Türkiyə minimum 3 uşaqlı olmaqla çıxış edir. Bununla yanaşı Türkiyə qardaş Azərbaycan üçün 5 uşaqlı ailələrlə olmasını tövsiyyə etdi. Biz təbii artımı təşviq etməyə çalışmalıyıq. Azərbaycan elə bir ölkədə yerləşir ki, onun daima keyfiyyətli əhali prioriteti olmalıdır, əhali artımı daima diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Çünki Azərbaycan geosiyasi çarpışma nöqtəsində yerləşir. Buna görə də əhali daima sağlam, gənc olmalıdır”.

Xeyrənsə

MƏTANƏT

Yaşada bilmədiyimiz əl yazısı

Yanvarın 23-ü Dünya Xətt Günü, daha aydın desək, Əl Yazısı Günüdür: yalnız adı qalan, özünü isə tarixin arxivinə göndərdiyimiz əl yazısı...

Hüsnxət adından da görüldüyü kimi, gözəl yazı yazmaq deməkdir. Eləcə də bizim özümüzün də hüsnü əlyazımızda əksini tapır, hüsnxətlə yola çıxdığımız yazı xəttimiz gələcəkdə xarakterimizi, xasiyyətimizi açıqlayır.

Bəli, hər birimiz ibtidai təhsil alır, hüsnxət fənnini tədris edən müəllimlər bizə yazmağı öyrədir. Biz də öyrənirik. Necə çətinliklə öyrənirik, bunu da hər kəs yaxşı xatırlayır. Xatırlayır ki, yazmağı öyrənmək üçün çox çətinlik çəkilir. Məktəbdə müəllimlərin, evdə isə valideynlərin köməkliyi ilə yavaş-yavaş buna alışırıq. Nöqtələri birləşdirməklə axır ki, hərfləri yazmağı öyrənirik ki, bir də baxırıq, söz, cümlə yazmışıq. Lakin təəssüflər olsun ki, hazırki təhsil sistemində yuxarı siniflərə qalxdıqca, yazı yazmaq elə ibtidai sinifdə qalır. Nə üçün yazmırıq?

Təhsilimiz kurikulum adlanan yeni təhsil metoduna keçdi-keçmədi, bu metod yazı yazmağı sıradan çıxarmağa başladı. Elə ki, dərslərin yanında iş dəftərləri də meydana gəldi, hansı ki, o dəftərləri satın alırıq, bundan sonra yazı yazmaq məsələsi də geriləməyə başladı. Çünki həmin iş dəftərlərində çox qısa şəkildə yazı yazmaq məcburiyyətində qalırdıq. Bəzən yalnız “hə”, “yox”, “bəli”, “xeyr”. Vəssalam.

Əvvəlki təhsil sistemində necə idi? Nə üçün əvvəllər daha çox yazırdıq? Müəllim Azərbaycan dili fənnindən evə çalışma verirdi. Biz çalışmanı həll etmək üçün onu olduqca kimi dəftərə köçürürdük, sonra isə həllini yazırdıq. Ədəbiyyat fənnindən keçdiyimiz dərsləri oxuyandan sonra onun qısa xülasəsi haqqında dəftərimizə yazırdıq. Ümumilikdə isə bütün fənlər üçün dəftər ayırırdıq və o dəftərlərdə tapşırıqları yazırdıq. Yeri gələndə bir neçə səhifəlik tapşırıq yazırdıq ki, bu da xəttimizin daha da təkmilləşməsinə, qorunmasına şərait yaradırdı.

İnşa yazılar, imla, ifadə işləri isə o qədər tez-tez yazılırdı ki, xəttimizin gündən-günə daha da səliqəli olmasına, gözəl görünməsinə şahid olurduq. Və bundan zövq alıb daha çox yazmaq istəyirdik. Beləliklə də xəttimiz “yaşayırdı”. Eləcə də əlyazma deyilən bir yazı növünün varlığından söhbət gedə bilirdi.

İndiki təhsil metodu isə yazı yazmağı o dərəcədə azaldıb ki, uşaqların yazı yazmaq qabiliyyəti sadəcə ibtidai siniflərdə qalır. Müasir məktəblərimizdə nə əvvəlki kimi tapşırıq yerinə yetirilir, nə də əvvəlki qədər inşa, imla, ifadə yazılır. Bu səbəbdən də yeni bir nəsil yetişir: hüsnxətsiz nəsil...

Orta məktəbdə artıq yadırgadığımız yazı yazmaq verdiyi ali məktəblərdə demək olar ki, tamamilə yoxa çıxır. Yadımdadır, dövrümüzdə universitetdə nə qədər mühazirələr yazırdıq. Dəftərlərimizin sayı-hesabı yox idi. Yeni yazmağa da məcbur iddik. Çünki sonra oxumaq üçün lazımı mənbə tapa bilmirdik. Hətta diplom işimiz də əlyazma şəklində qəbul olunurdu. Müasir dövrdə bəzi ali təhsil ocaqlarında heç diplom müdafiəsi də yoxdur. Harda qala ki, onu əlyazma şəklində tələb edələr.

Dünya müasirləşdikcə, həyatımızı kompüter, smartfon telefonlar satın aldıqca, əlyazmalar da yoxa çıxır. Mühazirələr də telefonlara yazılır. Tapşırıqlar da kompüterdə yazılıb, çap olunur. Beləliklə, oturub əziyyət çəkməyə, qələmlə mübarizə aparıb saatlarla üzüqoylu yazmağa ehtiyac qalmır. Bizim əvəzimizdən texnologiya yazır. Biz isə yazmaq mədəniyyətindən məhrum oluruq. Bir də baxırıq ki, üstündən uzun illər keçib, bir vərəq yazı belə yazmamışıq. Nəticədə isə nəinki xəttimiz pozulur, yazı bilmirik, üstəlik hərfləri də unudur, sözləri düzgün yazı bilmir, bir sözlə, yazı mədəniyyətindən çox uşaqlaşmış oluruq.

Bizi gələcəkdə hüsnxətsiz insanlarla dolu bir həyat gözləyir. Çünki hazırda gənclərimizin əksəriyyəti yazı yazmaqdan çox uzaqdır. Bəzən qarşılaşdığımız əlyazma nümunələri onların yazmaqda nə qədər çətinlik çəkdiqlərini, eləcə də savadsızlıqlarını ortaya qoyur. Bu gün əksər gənclərin sosial şəbəkələrdə yazışmaları adamı dəhşətə gətirir. İllərlə bir vərəq yazı yazmayan bu insanlar artıq necə gəldi, yazmağa başlayıblar. Yersiz ixtisarlər, qısaldılıb məhv edilən sözlər, mübtədasi, xəbəri bilinməyən cümlələrə nəzər saldıqda, inanın, heç nə anlamaq olmur. Bütün bunlar isə yazı yazmaqdan illərlə kənarda qalmağın nəticələridir. Əvvəllər orta məktəbi bitirəndə o qədər yazı yazırdıq ki, məktəbi bitirən gənclər ali təhsil aldı, almadı, hamısı mükəmməl yazmaq qabiliyyətinə malik olurdu.

İnsanlar uzun illər yazmadıqlarına görə xətləri də itib-batıb. Məsələn, otuz-qırx adam yazı yazmağa cəlb olunarsa, onların hər birinin xətti uzun illər yazmadıqlarına görə yalnız anlaşılmaz təsir bağışlayacaqdır.

Bir neçə il sonra isə bütün bunların acı nəticələri ilə daha çox rastlaşacağıq. Çünki hələlik orta yaş qrupundan olan insanların yazmaq bacarığı, xətti var. Lakin qarşıda bizi hüsnxətsiz bir gələcək gözləyir. Beləliklə, biz əl yazısını qoruyub saxlaya bilmədik. Onu da digər dəyərlərimiz kimi tarixin arxivinə göndərdik.

X. Piriyeva

EKOLOQ AÇIQLADI

“Böyük şəhərlərin havasının çirklənmə səviyyəsi mexanizmi həmin şəhərlərin havası durumu və tərkibində olan kimyəvi maddələrin nəzarəti ilə o ölkənin Ekologiya Nazirliyi məşğul olur. Nazirliklərin şəhərin müxtəlif yerlərində stasionar və yarım-stasionar qurğuları olur. Hava oksigenin qəbulu, karbon və digər kimyəvi maddələri öyrənmək üçün ondan istifadə edirlər. Buda ümumi şəhərin hava vəziyyəti haqqında təsəvvür yaradır. Bakıda dəniz səviyyəsinin aşağı olması, havada karbon və kükürd kimi zərərverici maddələrin artmasına səbəb olur. Həmçinin bu çox kəskin şəkildə sağlamlığa təsir edir”. Bu sözləri ekoloq Ənvər Əliyev SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, beynəlxalq təşkilatların xüsusi idarələri vardır ki, onlar qeydiyyatdan keçərək qeyri-hökumət təşkilatları kimi bu işlərlə məşğul olmağa başlayırlar: “Bir neçə il bundan qabaq İngiltərənin qeyri-hökumət təşkilatı Xəzər universitetində Azərbaycan nümayəndələri ilə birlikdə “hava keyfiyyəti” ilə bağlı seminar keçirdilər. Seminar “Səhiyyə və çirklənmə üzrə fəaliyyət planında” HPAP “Azərbaycanda havanın ən ciddi ekoloji problemləri kimi” müəyyənləşdirdiyi xəbərdarlığı oldu. Onlar bu sahədə olan problemləri bizə xatırlatdılar, həmçinin o barədə fikirləşməyi nəzərə çatdırdılar. Məsələ Azərbaycan ərazi-

Havanın çirklənməsinə təsir edən amillər nələrdir?

sinin bir çox yerlərində olmasına baxmayaraq, ən çox əhalisi olan Bakı şəhərində gedilməsini qeyd etdilər”.

Ekoloq həmçinin qeyd etdi ki, bu kimi qeyri-hökumət təşkilatları Azərbaycanın bəzi hissələrində, Çində, Afrikada çirklənmə şəraitini yaratmırlar: “Dünyanın əhalisi, texnikası, stasionar zavodları və s. çox olan şəhərlər üzrə bu məsələlər müzakirə olundu. Həmçinin nümunə olaraq “Hansı qaz, hansı səviyyədə çirklənmə yarada bilər?” sualına bu kimi cavablar həmin müzakirədə tapılır. Bizim Şəki-Zaqatala böl-

gələrində apardığımız tədqiqatların nəticələrinə görə müəyyən problemlər olduğu nəzərə çırpılırdı, lakin yol verilmiş həddi keçməmişdi. Hal-hazırda isə Qəbələ rayonundan Qobustana qədər olan ərazinin hava durumu vəziyyətini öyrənərik. Sonda bu barədə xəritə, monoqrafiya kimi yazılarımız hazır olacaq, amma bu barədə məqalələrimiz dərc olunub. Bakı şəhərinə gəldikdə isə onun relyefi, əhalisinin, nəqliyyat vasitələrinin çox olmağı bir çox problemlər yaradır”.

X. Piriyeva

80-ci illərdə xəz paltolar, kürklər əksər qadınlar üçün ideal geyim idi. Sonralar xəzlər unuduldu, gərəksiz əşya kimi atıldı, kürk geyimlər gülməli, köhnəlmiş və dəbdən uzaq kimi qəbul edildi. Bir müddət sonra isə xəzlər, paltoların boyun və qollarında təkrar istifadə edildi, həmçinin çantalar, çəkmələr, pul kisələri də heyvan dərisi və kürkü ilə hazırlanmağa başladı. Dəb insanların ağılı başından elə aldı ki, geyindikləri geyimin bir canlıya aid olduğunu, o dərinin, kürkün heyvana min bir işgəncə verərək əldə edildiyini bilib-bilə geyindilər.

Kürkdən istifadə edən insanların çoxu xəz heyvanlarının məruz qaldığı şiddət, ağlasığmaz işgəncələri və həyat şəraitini bilmir. Əgər bir çox insan heyvanların kürkünü əlindən almaq üçün onlara yaşadılan qəddarlığı bilsə, kürkdən uzaq durmaq bir yana, bu biznesə nifrət edər. Kürk bir heyvana aiddir, daha doğrusu, bir vaxtlar aid idi. Bu fakt ya xəzdən istifadə edən insanların ağına heç gəlmir, ya da xəz geyinmək və xəzdən hazırlanmış əşyalar almaq üçün bəhanələr tapır.

Xəzin əldə edilməsi və emalı sənayedir. İqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi, bu sənaye növünün də əsas məqsədi xərcləri azaltmaq və mənfəəti artırmaqdır. Bu sənaye üçün xəzi, kürkü olan heyvan ağır hiss edən və ya hiss etmə qabiliyyətinə malik bir məxluq olaraq qəbul edilmir, ümumiyyətlə canlı hesab edilmir. Xəzli heyvanların (tülkü,

İnsan vəhşilik edər, yırtıcılar matqalar - ZOOGENOSİD

Kürklərini soymaq üçün onları dəyənəklə döyürlər, ayaqlarını sındırırlar, cərəyan verirlər, qazla zəhərləyirlər

lar küləyə, sərt soyuqlara, həddindən artıq istilərə məruz qalırlar. Heyvanların təbii mühitinə zidd olan bu şəraitdə həyat mübarizəsi gedir, daha güclülər zəifləri gəmirərək öldürür, bəziləri stressdən özlərinə xəsarət yetirməyə, yeni doğulmuş körpə heyvanları öldürməyə meyilli olur.

Bu prosesin sonunda heyvanları qorxulu bir ölüm gözləyir. Kürkün keyfiyyətini qorumaq yeganə məqsəd olduğu üçün ölüm yolu işgəncədən fərqlənir. Heyvanlar bağlı qutuya doldurulur, bir dəlikdən işlənmiş qaz buraxılaraq zəhərlənir. Bu qaz həmişə öldürücü təsir göstərmir, ona görə də qazdan huşunu itirən heyvanların əksəriyyəti bədənələrindən dəriləri, xəzləri çıxarılan zaman özünə gəlir. Yeni, onların dərisi sağ ikən soyulur. Daha iri heyvanlar anus dəliklərinə daxil edilmiş demir çubuq vasitəsilə elektrik cərəyanı ilə öldürülür. Bu üsullardan başqa digər öldürmə üsulları da təzyiçə məruzqoyma kameraları, boyun sındırmaq, iflic eləmək, başlarını sərt yerə vurmaq, hündürlükdən yerə atmaq və demir çubuqlarla döyməkdir.

Hər il çantalar, ayaqqabılar, əlcəklər və kürklər üçün 40 milyon rakun qətl edildiyini bilirdinizmi? Bəs normal ölçüdə bir kürk hazırlamaq üçün ən azı 70 dovşanı qətl etmək lazım gəldiyini necə? Standart bir xəz palto üçün 80 şinşilla vəhşicəsinə qətl edilir. Hər il Kanadada 270-280 min bala fok heyvan qatillərinin dəyənəyi ilə döyülə-döyülə öldürülür. Ana fokun gözləri qarşısında balalarını tutub başlarını ucu çəngəl formasında olan alətə keçirib çarəsizcə sallanan bədənlərindən diri-diri dərisini üzüb çıxarırlar. Heyvan müdafiəsi təşkilatlarının nümayəndələri deyir ki, dünyada balasının diri-diri soyulduğunu gören ana fokun naləsindən daha dəhşətli bir səs yoxdur.

Hər il çantalar, ayaqqabılar, əlcəklər və kürklər üçün 40 milyon rakun qətl edildiyini bilirdinizmi? Bəs normal ölçüdə bir kürk hazırlamaq üçün ən azı 70 dovşanı qətl etmək lazım gəldiyini necə? Standart bir xəz palto üçün 80 şinşilla vəhşicəsinə qətl edilir. Hər il Kanadada 270-280 min bala fok heyvan qatillərinin dəyənəyi ilə döyülə-döyülə öldürülür. Ana fokun gözləri qarşısında balalarını tutub başlarını ucu çəngəl formasında olan alətə keçirib çarəsizcə sallanan bədənlərindən diri-diri dərisini üzüb çıxarırlar. Heyvan müdafiəsi təşkilatlarının nümayəndələri deyir ki, dünyada balasının diri-diri soyulduğunu gören ana fokun naləsindən daha dəhşətli bir səs yoxdur.

Hər il çantalar, ayaqqabılar, əlcəklər və kürklər üçün 40 milyon rakun qətl edildiyini bilirdinizmi? Bəs normal ölçüdə bir kürk hazırlamaq üçün ən azı 70 dovşanı qətl etmək lazım gəldiyini necə? Standart bir xəz palto üçün 80 şinşilla vəhşicəsinə qətl edilir. Hər il Kanadada 270-280 min bala fok heyvan qatillərinin dəyənəyi ilə döyülə-döyülə öldürülür. Ana fokun gözləri qarşısında balalarını tutub başlarını ucu çəngəl formasında olan alətə keçirib çarəsizcə sallanan bədənlərindən diri-diri dərisini üzüb çıxarırlar. Heyvan müdafiəsi təşkilatlarının nümayəndələri deyir ki, dünyada balasının diri-diri soyulduğunu gören ana fokun naləsindən daha dəhşətli bir səs yoxdur.

Cinayətə ortaq olmayın

Heyvanların insanlara xidmət etmək üçün yaradılması məntiqlidir, onlara zərər vermə bilmək ixtiyarı ilə eyniləşdirən insanlar elə düşünür ki, kürk əldə etmək üçün onlara dəhşətli işgəncələr vermək normaldır. Kürk və xəz heyvanın geyimidir və onu vəhşicəsinə sahibindən almaq dünyanın ən alçaq işidir. Kürk məsələsində söhbət tək öldürməkdən yox, qəddarlıq və işgəncələrlə vəhşicəsinə bir canlıyı öldürməkdən gedir.

Bəşəriyyətin, insanların, heyvanların rəhmət, insaf, mərhəmətə ehtiyacı var. Bəşəri mərhəmət var olmadıqca, qlobal əxlaq kodeksi bərqərar edilmədikcə dünya çox müharibə görəəcək, hələ çox qanlar töküləcək. İnsanlar arasında gedən müharibələrin kökündə dilsiz-ağızsız heyvanlara edilən işgəncələr dayanır çünki. Dünyanın səması o heyvanların ah-naləsi ilə əks-səda verir.

Unutmayın, kürklər parça deyil. Kürklər başqa bir canlının yaradan tərəfindən verilmiş geyimidir, paltarlardır. Kürklər, xəzlər öz sahiblərinin ayrılmaz orqanıdır. Kürklərin hər tükündə sahibinin qanı var, ahı, naləsi var. Kürklər, xəzlər saç, dırnaq deyil ki, kəsəsən uzana, ya da yerindən başqası çıxa. Kürk cinayətdir, kürk qətləmdir. Kürk geymək məcburiyyət deyil, zərurət deyil. Kürklər, xəzlər gözəldir, amma sahibinin üzərində. Kürk geymiş bir insan gözəl görünür, qan iylənir, ölüm qoxuyur.

Lalə Mehralı

şinşilla, dovşan və s.) 85 faizi xəz-dəri üçün saxlanılan heyvan təsərrüfatlarından, qalan hissəsi isə (fox, qunduz, qırmızı canavar, dələ, lütr) ov yolu ilə əldə edilir.

Dünyadakı kürk ticarətinin yəqin 70%-ni tək başına reallaşdıran Çində illər əvvəl dəhşətli bir fakt aşkarlanmışdı. Video kadrları internetdə yayılan dəhşətli hadisə PETA-nın (People For The Ethical Treatment of Animals, yəni Heyvanlarla Etik Rəftar Üçün Mübarizə Dərnəyi) qəzəbinə səbəb oldu. Dünya mediasında və PETA-nın rəsmi orqanında yayımlanan video çarxa 18 yaşından aşağı insanların baxması qadağan edildi. Kadrlarda əks olunanlar dəhşətli idi - qiymətli kürkü olan pişiklər və itlər saxlandıqları qəfəslərdən çıxarılaraq diri-diri qaynar suya atılır. Qaynar su onların ölməsinə və ya huşunu itirməsinə səbəb olur və beləcə kürkləri də bədənələrindən asan soyulur. Qaynar su həm də heyvanların bədənində yuva salmış bitirənin təmizlənməsi məqsədi ilə tətbiq edilir.

Çindən sonra bu biznesdə ən iri paya malik ölkələr Filippin və Taylanddır. Dünyada ən keyfiyyətli kürk Cənubi Amerika mənşəli şinşilladan əldə edilir. Şinşilla, ildə 2 dəfə doğan, hamiləlik müddəti 120 gün olan, hər bir doğumda orta hesabla 3-4 bala verən gəmiricidir. Qərbi Avropada bu heyvanın kürkünə tələbat yüksəkdir. Amma şinşillanın kürkünü əlindən almaq üçün ona dəhşətli işgəncələr verirlər.

Tələ yerinə xəzli heyvan fermaları

Heyvanların geyimi əlindən alınarkən ye-

ganə meyar dərilərinə, tülklərinə zərər verməmək olduğundan, ov üçün ümumiyyətlə ayaq və ağız tələlərindən istifadə edilir. Tələlər, tutulacaq və tutulmayacaq heyvanlar arasında fərq qoyulmadan, təsadüfi qurulduğundan, xəz heyvanlardan başqa, başqa heyvanlar da bu tələyə düşərək ölürlər. Kürk istehsalçılarının bu qətləmi dünyada hər il milyonlarla canlının öldürülməsinə və ekobalansın pozulmasına səbəb olur.

Misal üçün, 1997-ci ildə 10 milyon xəzli heyvanı tutarkən 20 milyon başqa heyvan tələlərə düşüb və tullantı kimi bir kənara atılıb. Primitiv yaxalama üsulu olduğu üçün tələ, heyvana inanılmaz işgəncə verir. Tələyə düşmüş heyvanların əksəriyyəti aclıq və susuzluqdan, yaxud da xəz ovçuları gəlməmiş başqa vəhşi heyvanın hücumu nəticəsində ölür. Heyvan tələyə düşdükdən sonra qaçmaq üçün ayaqlarını gəmirməyə başlayır. Bu yolla az sayda heyvan xilas olur. Sağ qala bilməyənlər isə özlərinə zərər vuraraq qan itkisindən ölürlər. Tələdə ölənlərin

mədələrində öz ayaqlarının parçaları, dırnaqları, sümük parçaları, dişlər tapılır. 90-cı illərdən bəri ov yolu ilə xəzli heyvanların yaxalanması, habelə tələlərin istifadəsi tənqidlərə səbəb olduğu üçün xəz-dəri fermaları ön plana çıxdı. İndi heyvanlar süni şəkildə artırılaraq biznes maraqları üçün istifadə edilir.

Xəz təsərrüfatları kəndən mədəni, zərərsiz yer kimi görünə bilər, amma orada heyvanlara, tələlərin verdiyi işgəncədən daha dəhşətli işgəncələr verilir. Əvvəla, xəz təsərrüfatlarının məqsədi heyvanları rahat, dinc və xoşbəxt saxlamaq deyil, bunu qəbul edək. Bu təsərrüfatlar həm də iqtisadi müəssisələrdir, burada heyvanlar ən ucuz başa gələn şəraitdə saxlanılır və ən ucuz şəkildə öldürülür. Mümkün olan ən kiçik yerdə maksimum heyvan yerləşdirmək üçün heyvanlar yalnız bir-iki addım ata biləcəkləri kiçik qəfəslərdə saxlanılır. Bu qəfəslər yan-yana və üst-üstə yığıldığı üçün gənə, birə və ya başqa parazitlər asanlıqla yayılır. Təsərrüfatdakı qəfəslər adətən açıq havada olur və heyvan-

Azərbaycan dünya birliyi ilə siyasi, iqtisadi və digər sahələr üzrə geniş və əhəmiyyətli əlaqələrə, əməkdaşlıq münasibətlərinə malikdir. Bu əlaqələrin inkişaf etdirilməsində yalnız Azərbaycan maraqlı görünmür, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar, ayrı-ayrı dövlətlər ölkəmizlə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulmasına səylər göstərirlər. Onlarla ölkə ilə iki və çoxterfli müqavilələrin imzalanması qeyd olunanlara misal ola bilər. Qarşılıqlı faydalı sosial-iqtisadi əməkdaşlıq xalqlara xeyir, dövlətlərə sülh və təhlükəsizlik gətirir. Xüsusilə də, Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin xalqın çağırışı ilə ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra Azərbaycanın dünyanın əksər ölkələri ilə iqtisadi əlaqələri daha geniş və səmərəli xarakter aldı. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının istismarına dair 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış "Əsrin müqaviləsi" Azərbaycanın dünya ölkələri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin genişlənməsinə əhəmiyyətli töhfələr verdi. 1998-ci il sentyabrın 7-8-də 32 dövlətin və 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinin iştirakı ilə tarixi "Böyük İpək yolu"nun bərpası üzrə keçirilmiş Bakı beynəlxalq konfransı və onun nəticələri Azərbaycanın xarici siyasətinin müstəqillik illərində qazandığı ən mühüm nailiyyətlərindən biri oldu. Azərbaycanın Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin inkişaf etdirilməsində aparıcı yer tutması ölkəmizin dünya ölkələri ilə inteqrasiyasının daha da

dərindən xidmət edir. Bu isə nəinki iqtisadi, həm də siyasi sabitlik və təhlükəsizlik baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Təbii ki, Azərbaycanın əldə etdiyi siyasi, iqtisadi uğurlar regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına mühüm təkan verir. Yeni region ölkələri də Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərdən bəhrələnmək imkanı qazanırlar. Bu baxımdan Gürcüstan dövlətinin Azərbaycanla six əlaqələr qurması, regional layihələrə mühüm dəstək göstərməsi, beynəlxalq aləmdə eyni siyasi maraqlardan çıxış etməsi milli mənafelərinin və təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində əhəmiyyətli fəaliyyət hesab olunur.

Azərbaycan-Gürcüstan əlaqələrinin inkişafında yeni mərhələ başlayır

Bu gün Azərbaycan-Gürcüstan dostluq, qardaşlıq, yaxın mütəfiqlik münasibətləri dünyanın əksər ölkələri üçün bir nümunəyə çevirilib. Yaxın mütəfiqlik əlaqələrinin qurulması və inkişaf etdirilməsinin əsasını isə Ulu Öndər Heydər Əliyev və Gürcüstanın keçmiş prezidenti Eduard Şevardnadze qoyublar. Hər iki dahi şəxsiyyətin möhkəm təməl üzərində qurduqları əlaqələri bu gün də uğurla inkişaf edir. Dostluq və mütəfiqlik əlaqələrinin daha da dərinləşməsi regionun inkişafına və çiçəklənməsinə, sülhün və təhlükəsizliyin bərqərar olmasına mühüm töhfə verir. Ötən müddət ərzində hər iki ölkənin hökumət və dövlət rəhbərlərinin yüksək səviyyədə çoxsaylı qarşılıqlı səfərləri baş tutub. Rəsmi məlumatla istinadən demək olar ki, bu günə qədər dövlətlərarası 118-dən çox sənəd imzalanıb. 1995-ci ildə Gürcüstanın ölkəmizdə, 1996-cı ildə isə Azərbaycanın Gürcüstanda səfirliyi fəaliyyətə başlayıb. Həmçinin 2009-cu ildə Gürcüstanın Batumi şəhərində Azərbaycanın Baş konsulluğu, 2013-cü ildən etibarən isə Gəncə şəhərində Gürcüstanın Baş konsulluğu açılıb.

İqtisadi münasibətlərin inkişafı sahəsində əldə olunan nailiyyətlər Azərbaycanla

Azərbaycan-Gürcüstan əməkdaşlıq modeli digər region ölkələri üçün nümunə ola bilər

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidzenin yanvarın 17-də mətbuata bəyanatla etdikləri çıxışlarında mühüm məqamlara toxunulmuşdur

Gürcüstan arasında əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə təkan verir. 2022-ci ildə Gürcüstan Azərbaycanın 13-cü xarici ticarət tərəfdaşı olub. Həmin ildə iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsi 772 milyon ABŞ dolları təşkil edib. 2024-cü ilin nəticələrinə görə iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsi 1 milyard ABŞ dollarına çatıb. Ölkəmizdə Gürcüstan investisiyalı 750 kommertiya qurumu qeydiyyatdadır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan Gürcüstanın inkişafında ən fəal və davamlı investisiya yatırın ölkə kimi mühüm mövqeyə malikdir. Belə ki, Gürcüstandan Azərbaycana 263 milyon dollar, Azərbaycandan bu ölkəyə isə 3,4 milyard dollar məbləğində investisiya edilib. Azərbaycanla Gürcüstan arasında uğurlu regional əməkdaşlıq münasibətləri çərçivəsində irimiqyaslı global enerji və nəqliyyat-kommunikasiya layihələrinin, xüsusilə də Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz boru kəməri, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və sair layihələrin reallaşdırılması regional sülhə və sabitliyə xidmət edir. 2022-ci il dekabrın 17-də Rumıniyanın paytaxtı Buxarestdə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş" imzalanıb. Bu Sazişin imzalanması onu təsdiq edir ki, hər iki ölkə yalnız regional maraqların təmin olunması deyil, eyni zamanda Avropa ilə münasibətlərin qurulması və inkişafında birgə tərəfdaş olaraq çıxış edirlər.

İstər regional, istərsə də Avropanı əhatə edən mühüm layihələrin icrasında Azərbaycan və Gürcüstanın birgə iştirakı, eləcə də nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarda eyni mövqedən çıxış etmələri hər iki dövlətin yaxın dost, strateji mütəfiq olduqlarını təsdiqləyir. Yanvarın 17-də yeni formalaşan Gürcüstan hökumətinin Baş naziri İrakli Kobaxidzenin ilk xarici səfərini Bakıya etməsi Gürcüstan üçün Azərbaycanın mühüm ölkə olduğunu və hər iki dövlətin bölgədə sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasında eyni siyasi maraqlara malik olduqlarını göstərir. Bundan öncə isə Gürcüstanın xarici işlər naziri Maka Boçorişvili Azərbaycana səfər edib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidzenin yanvarın 17-də mətbuata bəyanatla etdikləri çıxışlarında mühüm məqamlara toxunulmuşdur. İlk növbədə, Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla Gürcüstan

arasında mövcud olan siyasi əlaqələrin bütün qonşular üçün nümunə ola biləcəyini diqqət mərkəzinə çəkdi.

"Siz regionda fərqli bir Lidersiniz və bizim üçün də nümunəsiniz"

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev mətbuata bəyanatla çıxışında Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidzenin səfərinin xüsusi əhəmiyyəti olduğunu bildirdi: "Çünki Gürcüstanda keçirilmiş parlament seçkilərindən sonra bu, Sizin ilk xarici səfərinizdir. Fərsetdən istifadə edərək, təmsil etdiyiniz "Gürcü Arzusu" Partiyasının seçkilərdəki qələbəsi münasibətlə Sizi bir daha səmimiyyətlə təbrik edirəm və Sizə, bütün komandanıza yeni uğurlar arzulayıram. Parlament seçkilərindən sonra ilk səfərinizi Azərbaycana həyata keçirməyiniz, təbii ki, Gürcüstan-Azərbaycan əlaqələrinin nə qədər yüksək səviyyədə olmasından xəbər verir. Bu qərara görə Sizə xüsusilə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm".

Prezident İlham Əliyev energetika sahəsindəki iki ölkə arasında əməkdaşlığın həm ölkələrimiz üçün, həm daha böyük, geniş coğrafiya üçün xüsusi əhəmiyyət daşıdığını bildirdi: "Birgə həyata keçirdiyimiz neft-qaz layihələri bu gün bir çox ölkələrin enerji təhlükəsizliyinin əsasını təşkil edir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Gürcüstan tranziti vasitəsilə Azərbaycan hazırda 11 ölkəyə öz təbii qazını ixrac edir, ildən-ildə ixrac artır. Keçən il bu, 25 milyard kubmetrə çatmışdır və bunun 10 faizi - ümumi ixracımızın 10 faizi Gürcüstanın payına düşür. Mənə verilən məlumata görə, Gürcüstanın istehlak etdiyi təbii qazın 80 faizindən çoxu Azərbaycan mənşəlidir. Yeni, bu, doğrudan da çox böyük, xüsusi əhəmiyyətə malik olan layihədir və getdikcə bizim qaz ixrac coğrafiyamız genişlənəcək. Bizim yeni qaz yataqlarımız bu il işə düşəcək. Gələcək il, ondan sonrakı illər üçün də yeni keşf edilmiş yataqlar mövcuddur. Ona görə getdikcə təbii qazın ixracı artmalıdır və artacaqdır. Bununla paralel olaraq, biz sizinlə birlikdə yaşıl enerji layihələrini də həyata keçiririk. Bu da hökumətlərimizin məsuliyyətini bir daha göstərir. Çünki bu gün bu enerji də bazarda böyük maraqa doğurur, buna böyük tələbat var. Bu gün mənə verilən məlumata görə, yaşıl enerji layihəsi də uğurla icra edilir. Hesab edirəm ki, bütün digər layihələr ki-

mi, bu layihənin də uğurla başa çatması şansı böyükdür. Bu gün, eyni zamanda, Sizinlə təkbətək söhbət əsnasında bağlantıları və Orta Dəhliz layihəsini müzakirə etdik. Bizim ölkələrimiz burada da yaxın tərəfdaşlar kimi fəaliyyət göstərirlər. Bizim müvafiq qurumlarımızın koordinasiya şəklindəki fəaliyyəti bu layihəni də əminəm ki, uğurla başa çatdıracaq. Burada, elbəttə ki, biz bir çox qonşularla təmasda olmalıyıq və bu təmaslar var. Bu da böyük coğrafiyanı əhatə edən layihədir və yenə də Gürcüstanla Azərbaycan burada Avropa ilə Asiya arasındakı körpü rolunu uğurla oynayır".

Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidze çıxışında Prezident İlham Əliyevə səmimi qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığını bildirdi. Qeyd etdi ki, bizim partiyamızın qələbəsi ilə bağlı təbriklərə görə də təşəkkür edirəm. Bu, bizim bölgəmizdə sabitliyin və təhlükəsizliyin təmin edilməsi, ölkələrimizin münasibətləri baxımından əhəmiyyətlidir: "Bu, müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Siz regionda fərqli bir Lidersiniz və bizim üçün də nümunəsiniz. Siz ölkənizə dövlətinizin mənafelərini qorumaqla rəhbərlik edirsiniz. Bu gün burada olmaq mənə böyük şərəf və məmnunluq doğurur. Bildiyiniz kimi, bu gün iqtisadi əməkdaşlıq üzrə birgə hökumətlərarası komissiyanın 10-cu iclası keçirildi. İclas olduqca səmərəli oldu və mən Azərbaycanlı həmkarlarıma iclasın yüksək səviyyədə keçirilməsinə görə təşəkkür edirəm. Onu da deyə bilərəm ki, biz əməkdaşlığımızı daha da irəli apara bilərik. Bizim dostluğumuzun, qardaşlığımızın tarixi ənənələri var və bu qardaşlıq məhz bu strateji tərəfdaşlığın təməli üzərinə dayanır. Mən əminəm ki, bu tərəfdaşlıq gələcəkdə də eyni ruhda inkişaf edəcəkdir. Vacib məqam odur ki, biz hər birimizin strateji və milli maraqlarına hörmətlə yanaşırıq. Biz ölkələrimizin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini qəti şəkildə dəstəkləyirik. Cənab Prezident, bu dəstəyə görə şəxsən Sizə və Azərbaycana təşəkkür edirəm".

Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidze çıxışında Azərbaycan Gürcüstanın beş əsas ticarət tərəfdaşı sırasındadır. Bizim tərəfdaşlığımız daha da dərinləşdirilməlidir. Biz hökumətlərarası komissiyanın iclasında da bunu müzakirə etdik. Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, bizim güclü təməllər üzərində qurulmuş əməkdaşlığımız, tarixi münasibətlərimiz və qardaşlığımız var. Xalqlarımız qarşısında da bunu bəyan etmək istəyirəm ki, biz siyasi tərəfdaşlığımızı dərinləşdirmək əzmindəyik və Gürcüstan tərəfi bunun üçün səylərini əsirgəməyəcək.

Mən mühüm dəstəyə və tərəfdaşlığa görə Azərbaycanlı dostlara və həmkarlara, şəxsən cənab Prezidentə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Biz cənab İlham Əliyevin cari ildə Gürcüstana səfərini gözləyirik və ümid edirəm ki, bu il biz həmin şərəfə nail olacağıq".

Azərbaycanla Gürcüstan arasında strateji tərəfdaşlıq əlaqələri, mehriban dostluq münasibətləri daim yenilənir və inkişaf edir. Bu isə xalqlarımıza sosial-iqtisadi rifah, dövlətlərimizə isə güc və birlik, regiona sülh və təhlükəsizlik gətirir.

Eldar İbrahimov
YAP İdarə Heyətinin üzvü,
Milli Məclisin İntizam komissiyasının sədri

Müasir Dövlət İnkişafı İnstitutunun direktoru Dmitri Solonnikov "Moskva-Baku" portalına müsahibəsində Rusiya və Ermənistan Xarici İşlər nazirlikləri rəhbərlərinin Moskvada danışıqların yekunlarına dair bəyanatlarını şərh edib. Müsahibəni oxucularımıza təqdim edirik.

- Bir ildən çox vaxt keçdikdən sonra Moskvada Rusiya və Azərbaycan Xarici İşlər nazirliklərinin rəhbərləri arasında danışıqlar baş tutub. Açıqlamalar qarışıq təəssürat yaratdı. Ermənistan bu yaxınlarda Vaşinqtonda Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyasını imzalayıb. Məlumdur ki, Ermənistan hökuməti də bu yaxınlarda ölkənin Aİ-yə üzvlüyünün başlanması ilə bağlı qanun layihəsini təsdiqləyib. Və birdən Ermənistan rəsmilərinin belə dostluq bəyanatları səslənir. Bu nə deməkdir?

- İrəvanın mövqeyi əvvəlki kimi qalır. O dəyişməyib. Ermənistan tədricən Qərbə doğru, ABŞ-ın qucağına keçməkdə davam edir. Avrasiya istiqamətində inteqrasiya layihələrindən tədricən geri çəkilecək. Ey-

ni zamanda, İrəvan Rusiya və Aİİ ilə əlaqələri saxlamağa çalışır- Avropadan və ABŞ-dan lazımı maliyyə vəsaiti alana qədər zənc əldə etməyə çalışır. 2024-cü ildə Ermənistanla Rusiya Federasiyası arasında ticarət dövriyyəsi rekord qıraraq, demək olar ki, 12 milyard dollar təşkil edib. "Qürulu, özünü təmin edən Cənubi Qafqaz respublikası" Qərbin maliyyəsi hesabına yaşamaq istəyir. Bu kanallar tam açılana qədər belə bir keçid Avrasiya İqtisadi İttifaqına üzvlüyün təmin etdiyi üstünlüklərlə ödəniləcək. Və bu üstünlükləri qorumaq onun üçün çox vacibdir. Ermənistanın Aİİ-yə üzv olmaqdan imtina etməsi onu fəlakətlə təhdid edir. Odur ki, İrəvan bu və ya digər dərəcədə dostluq nümayiş etdirəcək ki, bütün problemlə məsələləri həll etmək olar- Rusiya ilə gələcək səmərəli qarşılıqlı fəaliyyətə hazır olduqlarını və Aİİ-nin respublika üçün faydalı olduğunu deyəcək. Mirzoyan Lavrovla görüşündə bəyan edib ki, Ermənistan beynəlxalq məsələlərdə Rusiyanın maraqlarını nəzərə alır.

Eyni zamanda, Rusiyaya qarşı bəzi zərbələr, yaxud diplomatiya dili ilə desək, "narahatlıqlar" var idi. Ermənistan XİN rəhbəri bəyan edib ki, Rusiya Cənubi Qafqazda ticarət-iqtisadi kommunikasiyaların açılmasında birtərəfli mövqe tutur. Lakin Lavrov bunun belə olmadığını deyib.

İrəvan başa düşür ki, Qərblə yaxınlaşma yolunda çətinliklərlə üzləşə bilər. ABŞ-la əsas məsələlərdə Ermənistan hakimiyyəti Co Bayden administrasiyası ilə razılığa gəlib. ABŞ Demokratlar Partiyası və Ermənistan hakimiyyətinin bu gün eyni sponsorları var: demokratlar və onların respublikaçılara qarşı mübarizəsini maliyyələşdirən Soros və hakimiyyət nümayəndələri. Ermənistan hökumətinin nümayəndələri respublikanın dövlət büdcəsindən daha çox Soros Fondundan pul alıblar. Ona görə də demokratlarla məsələləri həll etmək Ermənistan hakimiyyəti üçün əlverişli idi.

Dmitri Solonnikov: "Bu siyasət Ermənistanı çöküşə aparır"

açılması da Ermənistanın xarici siyasətinin vektorunu dəyişməyəcək.

- Moskvada İrəvanın mövqeyini dilə gətirən Ermənistan Xarici İşlər Nazirliyinin rəhbəri bəyan edib ki, Ermənistan Azərbaycanla nəqliyyat və iqtisadi əməkdaşlığı açmağa hazırdır, ancaq "Dünyanın kəşiməsi" layihəsi çərçivəsində...

- Ermənistan bu sahədə Azərbaycanla hələ ki, razılığa gəlməyib. Biz İrəvandan daim eşidirik: biz hamımız hazırıq, sülh sazişi imzalamağa hazırıq. Sonra da belə çıxır ki, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü və sair şərtlərlə hazırdırlar...

İndi İrəvanın vəzifəsi çoxlu gözəl sözlər söyləməkdir. Paşinyan deməyəcək: "Mən bütün kommunikasiyaların bloklanması əleyhinəyəm". O, əslində blokdan çıxarmağa getməyəcək. Amma o, hazır olduğunu deyəcək.

- Ermənistan parlamentində "Mənim şərafim" müxalifət fraksiyasından olan deputat Ermənistanın Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun ona birləşdirildiyi xəritəsini yapışdırıb. Ermənistanda bu məntiq nə vaxt bitəcək?

- Düşünürəm ki, bu cür bəyanatların və hərəketlərin arxasında heçqədən ciddi nəşə gizlənilir. Hər halda müxalifət var. Amma onların parlamentdə çoxluğu yoxdur, Paşinyana ciddi şəkildə qarşı çıxmaq imkanları yoxdur. Onlar vaxtaşırı özlərini tanıtmaq istəyirlər. Konstruktiv təkliflərlə siyasətini həyata keçirə bilmirlərsə, alınmır, yaxşı, özlərini performansla bəyan edirlər. Onlar hələ də var olduqlarını bəyan etməlidirlər. Müxtəlif şoular təşkil edirlər. Heç bir konkretlik yoxdur, yeni istədiyinizi edə bilərsiniz.

Müxalifət Qarabağ gündəmini nə qədər aktuallaşdırmağa çalışsa da, Paşinyanı dəvirməyə nə qədər cəhd etsə də, heç nə alınmadı. Erməni cəmiyyəti heç vaxt birləşməyib. Bu başa düşüldü. Hamımız bilir ki, Ermənistanda barışmaz müxalifət var. O, həmişə olub. Daha az və ya daha çox aqressiv. Amma hər bir cəmiyyətdə olduğu kimi, baş verənlərə fərqli baxışlar var. Bu isə revanşist müxalifətdir. O, kütləvi dəstək almır.

Paşinyana da müəyyən dərəcədə lazımdır. Ona göstərmək lazımdır ki, bunu etməsə, onda hər şey daha pis olacaq: Cənubi Qafqaz partlayacaq, yeni müharibə olacaq, bu heç kimə lazım deyil, gəlin mənimlə və mənim mövqeyimlə razılışaq. Əks halda hakimiyyət radikalının əlində olacaq. Bu, onun tərəfindən kifayət qədər başa düşülən və məntiqli addımdır.

Ona görə də müxalifətin təxribatlarına sakit və səbirle yanaşır.

- Yəni qarşıdakı illərdə revanş mümkün deyil?

- Xeyr. Biz bunu dəfələrlə görmüşük: insanları küçələrə çıxarmağa çalışan qüvvələr bunu edirlər, bəs nəticə nədir? Gəzişir, söhbət edirlər. Amma revanşın baş tutması üçün sadəcə küçəyə çıxmaq deyil, çox şey təşkil etmək lazımdır. Pul olmalıdır, təşkilati struktur olmalıdır, bu fəaliyyət üçün maliyyə olmalıdır, güc və siyasi dəstək olmalıdır. Bunların heç biri mövcud deyil. Bunun məsuliyyətini üzərinə götürəcək heç bir qüvvə yoxdur.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

Trampın ABŞ-da hakimiyyətə gəlməsi ilə ABŞ-ın xarici tərəfdaşlarla münasibətlərinə yenidən baxılacaq. Sorosun hələ də xarici siyasət layihələrində oynamaq istəyinin qalacağı real deyil, onun diqqəti çox güman ki, xaricdəki qüvvələrini dəstəkləməkdənsə, Amerikanın özündəki vəziyyətə yönələcək. Əgər hər şey məhz belə alınarsa, o zaman Ermənistanın hazırkı rəhbərliyi üçün xarici siyasət vektorunda vəziyyət xeyli dəyişəcək. Və bütün maliyyə vəsaitlərini Avropanın çiyinə keçirmək cəhdi həyata keçirilməyəcək. Deyək ki, İngiltərə Ukraynanın, Fransa isə Ermənistanın maliyyələşdirilməsini öz üzərinə götürür. Lakin Britaniya və Fransada işlər heç də parlaq deyil: onların liderliyi və iqtisadiyyatı ilə nə baş verəcəyi bəlli deyil.

Yeni mövcud status-kvo qorunub saxlanılsa, Ermənistanın Qərbə doğru hərəketi davam edəcək. Əgər maliyyələşmə dayanarsa, bu fəaliyyət də dayandırılacaq. Ermənistan Respublikasının yaşamağa heç nəyi olmayacaq və Rusiyaya, Aİİ-yə, Avrasiya məkanındakı razılışmalara qayıtmalı olacaq. Ona görə də indi Ermənistan rəhbərliyi, o cümlədən Lavrovla görüşdə bu mövqe ilə çıxış edir. İvan Vasilyeviç peşəsinə dəyişir" filminə olduğu kimi: "Məni hələ də mənşildən qovma, nə baş verə biləcəyini heç vaxt bilməzsən"- dedi baş qəhrəmanın arvadı və rejissor Yakinlə Qaqraya qaçdı.

-Və Rusiya üçün Ermənistanı öz orbitində saxlamaq vacibdir, bu nə dərəcədə mümkündür?

- Doğrudur. Moskva heç vaxt Ermənistanla münasibətləri kəsmək niyyətində olmadığını bildirməyib, necə ki, ümumiyyətlə, yalnız Zaqafqaziya və Mərkəzi Asiya regionu ölkələri ilə münasibətləri gücləndirməyə çalışır. Biz münasibətlərin mehriban qonşuluq və konstruktiv olmasında maraqlıyıq. Ona görə də Rusiya özü nümayişkarane şəkildə Ermənistanla əməkdaşlıqdan və müxtəlif məsələləri həll etməkdən imtina etməyəcək. Çünki indi onu pozmaq və ya daha da pisləşdirmək gələcək üçün münasibətləri müəyyən dərəcədə kəsmək demək olardı.

Şübhəsiz ki, Nikol Paşinyan ötən həftə Vladimir Putinə zəng edəndə, o cümlədən İrəvanın ölkənin Aİİ-yə qoşulmasının başlanması ilə bağlı təsdiq edilmiş qanun layihəsi haqda qərarını hansısa formada izah etmək üçün vəziyyəti bir növ yumşaltmağa çalışıb.

- Lavrov da bildirdi ki, o, erməni həmkarı ilə Ermənistanın Sünük rayonunda Rusiyanın baş konsulluğunun açılması məsələsini müzakirə ediblər... Ermənistanda bu və ya digər dərəcədə Qərb qüvvələrinin olmasını və belə bir məntiq vektorunu nəzərə alaraq, İrəvan açılışa razı olacaqmı?

- Razılışsa bilər. Əslində bu barədə söhbət gedir. İrəvanın Ermənistan-Rusiya münasibətlərində sabitliyi qorumaq cəhdinin bir hissəsi kimi, əgər belə müsbət və nümayişkarane hərəket lazımdırsa, bunu etnəlidir. Amma hətta Rusiya Baş Konsulluğunun

- Son vaxtlar Azərbaycan mədəniyyətinin müxtəlif sahələrində müəyyən boşluqlar hiss olunur. Yəqin ki siz də bunu təsdiqləyirsiniz. Boşluqların bir qismi bayağı mahnıların sürətlə artması və buna marağın önə çəkilməsi ilə bağlıdır. Sizcə, bu mahnıların artmasında müğənnilər günahkardır, yoxsa cəmiyyət?

- Cəmiyyət, televiziya, kanallar, saytlar, özbaşınalılar. Bəzi kanallar pulludur, yeni ödənişli kanallardır. Burada müğənni ödəniş edir və çıxır oxuyur. Deyir ki, mən nə istəyirəm oxuyuram. Əvvəllər bizdə Bədii Şura var idi. Kimin ağız nə idi ki, indiki adamlar çıxıb efirdə oxuyaydı, onları heç Azərbaycan televiziyasının qapısından içəri buraxmazdılar. Amma mən "Dan ulduzu" instrumental ansamblının, Dövlət Mahnı Rəqs ansamblının solisti olduğuma görə maşınımla içəri keçirdim, Güllərə xanım da yanımda otururdu. Amma o rəhmətlik Əbülfət, İslam Rzayev onlar qapıda dayanırdılar, gözləyirdilər ki, icazə gəlsin. Əli Mirəliyev bax budur.

- Bugünkü gənclik məhz elə bayağı mahnılara üstünlük verir. Hətta qulaqcıqlarla qulaq asırlar. Bununla bağlı fikirləriniz necədir?

- Demək istəyirəm ki, Ramiz Mirişli o mənim atama oxşayıb. Ona "dədə" deyirdim. O mahnı rəqs ansamblında bizim rəhbər idi. Əvvəlcə Telman Hacıyev idi, sonra Telman rəhmətə getdi, Ramiz gəldi. Hər ikisinə Allah rəhmət eləsin. Böyük bəstəkarlar olublar. Ramiz o vaxtı mənə dedi ki, Tofiq Quliyevi yanına çağırır. Tofiq Üzeyirin məktəbini keçib, Şəfiqə Axundova, Ağabacı Rzayeva, Hökümə Nəcəfova Üzeyir məktəbi keçiblər. Üzeyir məktəbi keçmək bilirsiniz nə deməkdir? Üzeyir Tofiqi yanına çağırır deyib ki, elə mahnı yaz ki camaat belə istəyir. O vaxtı ara-sıra belə mahnıları olub. Amma Üzeyir onlarla mübarizə aparıb. Biz püxtələ-

"Qışqırmaq olmaz, oxumaq lazımdır"

Azərbaycan bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı Əli Mirəliyevin SİA-ya verdiyi müsahibəsini təqdim edirik:

şə-püxtələşə yerimizi bizdən sonra gələn nəsle veririk, ötürürük. İndi bunlar bu nəsle nə ötürəcəklər? Mən ötürdüm məni qəbul eləmədi. Bəs siz nə ötürəcəksiniz? Ay canı yanmış, Əndamı yanmış. Utanmırsınız?

- Biz indi yeni müğənniləri götürək. Məsələn, Üzeyir Mehdizadəni götürək. Azərbaycanda sevilmiş, biz onu danlarıyıq. Amma Türkiyədə fanatları həddindən artıq çoxdur. Bu nədən irəli gəlir?

- O qədər qonşu xalqlar var ki belə mahnıları başa düşürlər. Axı onlar sözün mənasını bilmirlər. Səsi də elə onlara yaxın oxuyur. Yəni biz onlara rusca başqa şey deyirik. Bu küçə oxumağıdır. Üzeyirin səsi yoxdur. Am-

ma özü çox qabiliyyətli uşaqdır. Qışqırmaq olmaz, oxumaq lazımdır. Mən demək istəyirəm ki, Üzeyir Mehdizadə çox tərbiyəli oğlandır. Amma çox tərbiyəsiz musiqilər yazıb oxuyub.

- Xalqımızın zövqünü necə düzəldə bilərik?

- Mən artıq 30 ilə yaxındır ki, deyirəm. 90-cı illər Yanvar hadisələri oldu. Bizim bütün özünə hörmət edən müğənnilər bir neçə müddət oxumağı saxladılar. Orada müddət boşluq oldu. Biz kənara çəkildik. O alaqları basdılar, girdilər. Zeynəb, Şövkət, Gülağa oxumadı. Biz oxumadıq, biz dayandıq. Dedik "Düz deyil, gündə meyidlər gəlir. Mən necə oxuyum? Mənə nə deyirlər?". Abır-həyamızı saxladım. Amma onlar orda-burda konsert verdilər. Elariz, Səməd Səmədov. Yəni demək deyil ki, bunlar ki girdilər bizim musiqiyə bütün bizim çəkdiyimiz, gördüyümüz o məktəb elə bil ki bizim beynimizi şəxsən mənim beynimi elə bil tok vururdu. Bayağı mahnıları efirə gətirdilər adını "Şanson" qoydular.

- Müasir dövrdə adını müğənni qoyanlar dəyərli xalq və bəstəkar mahnılarımızı yeni üslubda oxuyub qol-qanadını qırırlar. Bunun qarşısı alınmalıdır. Sizcə bunu necə etmək olar?

- Yəne də deyirəm 3-4 nəfər adam olsun musiqini bilən, şeriyatı bilən, yəni ki əruzü bilən, muğamı bilən, yəni sözün mənasını dərk edən komissiyanın üzvü olsun. O qurum yaransın ki, həm də bəstəkar. Deməsinlər ki orda mən necə istəyirəm elə oxuyuram. Sözün deyiliş qaydası var, sən sındırırsan, vurğusunu itirirsən, bilmirsən səslidir, səsizdir, hansı saitlərdir bilmirsən. Ona görə bunlar bilmirlər səslə, səsiz saitlər, samitlər var. Ona görə o Bədii Şura olmalıdır, mütləq olacaq, nə vaxtsa bu olacaq, mən inanıram ki, olacaq. Bədii Şura olmasa bu iş düzəlməyəcək.

- Bayağı müğənnilərin ucbatından Azərbaycan televiziyalarına həsrət qalmışdır. Siz korifey sənətkarlar olaraq bayağılığı niyə tənqid edib qadağalar tələb etməirsiniz?

- Mən neçə ildir deyirəm. Məndən soruşur. Dərdlərini mənə deyirlər. Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi sizdən xahiş edirəm bizə kömək edin. Biz ortaya çıxmaq bu cavanlara kömək edək, düz yol göstərək. Axı bu bizim borcumuzdur. Bir qurum yaradın ki, biz televiziyanı təmizləyək.

- Gənc müğənnilərdən kimi dinləyirsiniz?

- Ən çox sevdiyim və dinlədiyim müğənni Eltondur. Başda da Teymur Əmrahdır. Elton Teymur Əmrahın tələbəsidir. Samir Piriye, Nadir Qafarzadə, Aygün Bəylər, Güllü Muradova və s. Onların çox əla səsi var. Mirələmin də yaxşı səsi və avazı var.

Ayşən Vəli

"Təəssüflər olsun ki, cəmiyyətimizdə ailədə hələ də həyat yoldaşı və ana arasında seçim var. Bunu da xüsusilə vurğulamaq istəyirəm ki, yalnız kişilərə məxsus deyil. Azərbaycan ailələrində həm kişi, həm də qadın öz anasının sözü ilə münasibətlərinə təsir edə bilir. Ənənəvi Azərbaycan mədəniyyətində də ana obrazı özəl psixoloji təsire malikdir. Uşaqlıqdan bizim böyüdülməmiş, tərbiyələndirməmiş, təminatımız anaya bağlı olduğundan, aramızda duyğusal bağımız var. Çox vaxt kişilərdə də anaya emosional duyğu olduğundan, ondan gələn fikirlər və təriflər kişini daxili bir balanslı sütuna yansıtmış olur". Bu sözləri sosioloq İlahə Adil SİA-ya açıqlamasında deyib.

Onun sözlərinə görə, ana ilə psixoloji bağ kişilərdə narahatçılıq

və məsuliyyət hissini yarada bilir: "Kişi anasının gözləntilərinə və təriflərinə uyğun davranmağa çalışır, çünki o zaman özünü əsl kişi, cəmiyyətdə özünü doğru oğul kimi hiss edə bilir. Əgər o kişi anasına böyük hörmətlə yanaşırsa cəmiyyət tərəfindən "bu əsl kişidir, oğuldur" sözləri ilə dəstəklənir. Ananın kişi-yə dəstəyi onun üçün təhlükəsiz və güvənli məkandır. Ona görə

Kişi ailədə anasını, yoxsa həyat yoldaşını seçməlidir?

Azərbaycan mədəniyyətində kişilər analarına çox bağlı olur. Bu zaman ana onun anası olmaq vəzifəsindən çıxıb, həyatının mərkəzində, bəşəriyyətdə ilahi rolunu oynamağa başlayır. Bu da kişinin gələcəkdə olan həyat yoldaşı ilə münasibətlərinə böyük təsirlər göstərəcəkdir. Burada artıq kişi üçün "alfa" onun anasıdır.

Psixologiyada "yeganəlik" faktoru vardır ki, burada mütəxəssis dəstəyi olmadan həmin yerdən o insanın rolunu götürmək olmaz.

Bütün bunları nəzərə alaraq zaman gəlir və həmin oğlan böyüyür, mədəni, ənənəvi adətlərə görə ailə qurmalı olur. Burada artıq problemlər üzə çıxmağa başlayır ki, "mənim həyatımda artıq lider var idi, indi isə ikinci qadın gəlib". Sual yaranır ki, mən bu qadını lidermi, yoxsa liderin köləsini etməliyəm? Açıq ki bu kişi üçün çox çətin suallardan biridir. Kişinin beyninə yürüdülmüş və psixoloji cəhətdən yeganə faktor olan bir ana və müəyyən bir hiss yaşadığımız, sevib seçdiyimiz bir

qadın obrazı var".

Sosioloq həmçinin qeyd edib ki, həmin qadında artıq kişinin emosional hissləri üzərindən müharibəyə başlayır və qadın hiss edir ki, bu daha çox anasını sevir: "Bu zaman ailə daxili qısqanclıqlar baş verir, yəni gəlin qaynanaya və ya əksinə münasibətlərdə anlaşılmazlıqlar baş verir. Qadın öz haqqı və hüququ olan, ailəsində yeganə "alfa" olmaq üçün kişi üzərindən mübarizəyə başlayır. Təəssüflər olsun ki, burda ən böyük zərbə kişilərə

rə dəyir. Yeni dünyasında iki önəmli qadınlar arasında qalmalı olur. Bu da sonda çox çətin bir seçimə gətirib çıxarır. Həmçinin kişilərin xəyanət səbəblərindən biri də bu mövzu olur ki, onlar belə sözsöhbətdən başlarını qaçıb xilas olmaq üçün başqa insanlara meyil göstərir. Belə münaqişələr ömür boyu davam edir, sadəcə kişi ana üçün oğul faktorunu, qadın üçün də ailə faktorudur.

Həmçinin bu barədə psixoloq Nizami Orucovda fikirlərini bildirib. Onun sözlərinə görə, kişi heç birinin tərəfini saxlamamalıdır: "Ailədə bu kimi hallarda kişi anası ilə yoldaşı arasında qalaraq üçbucaq yaratmamalıdır. Çünki bu halda konflikt vəziyyəti daha da uzana bilər və mürəkkəbləşir. Ən yaxşı va-

riant kişi məsələdən uzaq olaraq, problemi anası ilə yoldaşının həll etməsinə istəməsidir. Yəni heç bir şəkildə məsələyə qarışmamaq ən doğrusudur. Bu halda əmin olun ki, konflikt daha tez həll olacaq və aradakı hörmət də getməyəcək".

Xeyrənsə Piriyeva

Əvvəli Səh. 11

İmmunitet sistemini necə gücləndirmək olar?

İmmunitet sistemi bədənimizi xəstəliklərə qarşı qoruyan mühüm müdafiə mexanizmidir. İmmunitet sistemini gücləndirmək sağlamlığımızı qorumaq və xəstəliklərə davamlı olmaq üçün vacibdir. İmmunitet sistemini gücləndirməyə kömək edə biləcək üsullara aşağıdakılar daxildir:

Balanslı və sağlam qidalanma,
Kifayət qədər yuxu,
Müntəzəm idman,
Stressdən uzaq durmaq,
Adekvat su istehlakı,
Həddindən artıq spirt istehlakının qarşısını almaq,
Siqaret çəkməmək,
Probiyotiklərlə zəngin qidaların qəbulu,
Vitamin və mineral əlavələrdən istifadə,
Əl gigiyenasına diqqət yetirmək.

Balanslaşdırılmış pəhriz

İmmunitet sisteminin gücləndirilməsində qidalanmanın böyük əhəmiyyəti var. Vitaminlər, minerallar, antioksidantlar və digər qida maddələri ilə zəngin pəhriz immunitet sisteminin sağlam fəaliyyətini dəstəkləyir. Bol meyvə, tərəvəz, bütün taxıllar, protein mənbələri (toyuq, balıq, yumurta, paxlalılar) və sağlam yağlar (zeytin yağı, avokado) istehlak etmək vacibdir.

Adekvat yuxu

Yuxu immunitet sistemi üçün mühüm rol oynayır. Qeyri-kafi yuxu immunitet sisteminin effektivliyini azalda bilər. Gündə 7-8 saat yatmaq orqanizmin dincəlməsinə və immunitet sisteminin yenilənməsinə şərait yaradır.

Daimi məşq

İdman immunitet sistemini gücləndirməyə kömək edir. Daimi fiziki fəaliyyət immunitet hüceyrələrinin dövrünü artırır, stressi azaldır və orqanizmdə iltihabın səviyyəsini nəzarətdə saxlayır. Həftədə ən azı 150 dəqiqə orta intensivlikdə aerobik məşq etmək tövsiyə olunur.

Stressdən qaçın

Xroniki stres immunitet sistemine mənfi təsir göstərə bilər. Stresin idarə edilməsi immunitet sistemini gücləndirməyə kömək edir. Meditasiya, dərin nəfəs məşqləri və yoqa kimi istirahət üsulları stressi azalda bilər.

Siqaret və alkoqol istehlakından qaçınmaq

Siqaret çəkmək və həddindən artıq spirt istehlakı immunitet sistemine mənfi təsir göstərir. Siqareti tərgitmək və spirt istehlakını məhdudlaşdırmaq immunitet sistemini gücləndirməyə kömək edir.

Gigiyena qaydalarına əməl edin

Əlləri müntəzəm olaraq yumaq, gigiyenik mühitlərdə olmaq və yoluxmuş insanlarla təmasdan qaçmaq infeksiya riskini azaldır. Bu, immunitet sistemini sağlam saxlamağa kömək edir.

Peyvənd

Peyvəndlər xəstəliklərə qarşı immunitet sistemini gücləndirir.

İmmunitet sistemi və ona təsir edən amillər BƏLLİ OLDU

İmmunitet sistemine təsir edən xəstəliklər hansılardır?

İmmunitet sistemi xəstəlikləri immunitet sisteminin düzgün işləmədiyi vəziyyətlərə aiddir. Bu xəstəliklər immunitet sisteminin həddindən artıq aktiv və ya zəif olması nəticəsində baş verə bilər. İmmunitet sistemi xəstəliklərindən bəziləri bunlardır:

Otoimmün xəstəliklər: Bu xəstəliklərdə immunitet sistemi bədəni hüceyrələrini yad kimi qəbul edir və onlara hücum edir. Nümunələrə romatoid artrit, lupus, dağınıq skleroz və tiroid xəstəlikləri kimi otoimmün xəstəliklər daxildir. Bu xəstəliklər bədəndə iltihaba və toxuma zədələnməsinə səbəb ola bilər.

İmmun çatışmazlığı Xəstəlikləri: İmmun çatışmazlığı xəstəlikləri immunitet sisteminin zəif və ya çatışmazlığı olan şərtlərə aiddir. Bu xəstəliklər genetik və ya qazanılmış ola bilər. İmmun çatışmazlığı xəstəlikləri infeksiyalara qarşı həssaslığın artmasına və tez-tez təkrarlanan infeksiyalara səbəb ola bilər. Nümunə olaraq QİÇS (Qazanılmış İmmun çatışmazlığı Sindromu) və ilkin immunitet çatışmazlıqları göstərmək olar.

Allergik xəstəliklər: Allergik xəstəliklər immunitet sisteminin bir allergenə (polen, toz, qidalar və s.) həddindən artıq reaksiya verdiyi şərtlərə aiddir. Bu reaksiyalar adətən burun axması, asqırma, qaşınma, astma və dəri döküntüsü kimi simptomlarla özünü göstərir. Nümunələrə allergik rinit, astma, qida allergiyası və ekzema daxildir.

İmmunoproliferativ Xəstəliklər: Bu xəstəliklərdə immunitet sistemi normal hüceyrələr istehsal edir və normal hüceyrə balansını pozur. Bu, lenfoma və lösemi kimi xərçənglərin inkişafına kömək edə bilər.

İltihabi bağırsaqlar xəstəlikləri: Bu xəstəliklər bağırsaqların xroniki iltihabı ilə xarakterizə olunur. Crohn xəstəliyi və xorali kolit bu kateqoriyaya aid olan xəstəliklərdir. İmmunitet sistemi bağırsaqlara hücum edir və qarın ağrısı, ishal, qanaxma və kilo itkisi kimi simptomlara səbəb olan iltihaba səbəb olur.

İmmun kompleks xəstəlikləri: İmmun kompleks xəstəlikləri immunitet sistemi tərəfindən istehsal olunan antikorların toxumalarda toplanması, immunitet kompleksləri əmələ gətirdiyi şərtlərə aiddir.

Uşaqlarda immunitet sistemi

Uşaqlarda immunitet sistemi uşaqların orqanizmini xəstəliklərdən qoruyan və infeksiyalarla mübarizə aparan müdafiə mexanizmidir. Uşaqların immunitet sistemi böyüklərindən fərqlənir və doğuşdan etibarən davamlı olaraq inkişaf edir. Yeni doğulmuş körpələr analarından ötürülən antikorlarla doğulur. Bu antikorlar körpələrin təbii immunitet sistemini dəstəkləyərək onları infeksiyalardan qorumağa kömək edir. Lakin bu passiv immunitet zamanla azalır və körpələrin öz immunitet sistemləri aktivləşir.

Uşaqların immunitet sistemləri uşaqlıq dövründə böyük inkişaf prosesindən keçir. Bu proses zamanı uşaqlar müxtəlif infeksiyalara məruz qalır və immunitet sistemi bu infeksiyalara reaksiya verir və antitellər istehsal edir. Bu, adaptiv immunitet sisteminin inkişafına kömək edir və uşağın immunitet sistemi sonrakı infeksiyalara daha effektiv cavab verə bilər.

Uşaqlıq dövründə bir sıra peyvəndlər vasitəsilə uşaqların immunitet sistemi gücləndirilir. Peyvəndlər uşağın immunitet sisteminin zəifləmiş və ya ölü mikroorqanizmlərlə və ya mikroorqanizmlərin komponentləri ilə təmasda olmasına səbəb olur və bununla da immunitet reaksiya yaradır. Bu yolla uşaqlar infeksiyalardan qorunur və xəstəliklərin yayılmasının qarşısı alınır. Uşaqlarda immunitet sistemi anadangəlmə immunitet hüceyrələrdən və adaptiv immunitet hüceyrələrdən ibarətdir. Anadangəlmə immunitet hüceyrələri yoluxmuş hüceyrələri tanıyır və məhv edərkən, adaptiv immunitet hüceyrələri mikroorqanizmləri tanıyır və onlara xas olan antiserum istehsal edərək onları zərərsizləşdirir.

Uşaqların immunitet sistemi xarici mikroorqanizmlərlə təmasda və infeksiyalara məruz qaldıqda gücləndirilir. Ona görə də uşaqların gigiyena qaydalarına riayət etməsi, sağlam qidalanması və müntəzəm olaraq peyvənd olunması vacibdir. Bunlar uşaqların immunitet sistemini dəstəkləyərək onları xəstəliklərə qarşı davamlı edir. Ümumiləşdirsək, uşaqlarda immunitet sistemi doğuşdan yaranır və uşağın orqanizmini infeksiyalardan qorumaq üçün son dərəcə vacibdir.

Uşaqların immunitet sistemini gücləndirmək

Uşaqların immunitet sisteminin gücləndirilməsi sağlam böyümə və inkişaf üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Yaxşı bir immunitet sistemi infeksiyalara qarşı qorunma və sürətli sağalma prosesini təmin edir. Uşaqlarda immunitet sistemini gücləndirmək üçün bir neçə vacib faktor var:

Balanslı və sağlam qidalanma: Uşaqların immunitet sistemi üçün vacib olan vitaminlər, minerallar və antioksidantlar kimi qida maddələrinə qəbul etməsi lazımdır. Buna görə balanslı və qidalı bir pəhriz vacibdir. Meyvə, tərəvəz, tam taxıl, zülal mənbələri və sağlam yağlardan ibarət pəhriz uşağın immunitet sistemini dəstəkləyir.

İdman və aktiv həyat tərzi: Daimi idman uşaqların immunitet sistemini gücləndirməyə kömək edir. Fiziki fəaliyyət immunitet hüceyrələrinin dövrünü artırır və infeksiyalara qarşı müdafiə mexanizmlərini gücləndirir. Uşaqlar gündəlik olaraq aktiv olmağa təşviq edilməli və idman və ya oyunlarda iştirak etməyə təşviq edilməlidir.

Kifayət qədər yuxu: İmmunitet sisteminin düzgün işləməsi üçün kifayət qədər yuxu vacibdir. Yuxu zamanı orqanizmin immunitet hüceyrələri istehsal edir və infeksiyalarla mübarizə aparır. Uşaqların yaşlarına uyğun yuxu müddəti alması vacibdir. Körpələr ümumiyyətlə 14-17 saat, məktəb yaşlı uşaqlar isə 9-11 saat yuxuya ehtiyac duyurlar.

Gigiyena vəziyyətləri: Əllərin yuyulması uşaqlarda infeksiya riskini azaltmaq üçün ən vacib addımlardan biridir. Uşaqlara düzgün əl yuma üsulları öyrədilməli və gigiyena vəziyyətləri təşviq edilməlidir. Xüsusilə tualetdən istifadə etdikdən sonra, yeməkdən əvvəl və təmiz olanda əllərini yumağı xatırlatmaq lazımdır.

Peyvəndlər: Peyvəndlər uşaqların immunitet sistemini gücləndirmək üçün ən təsirli üsullardan biridir. Uşaqların tövsiyə olunan peyvənd cədvəlinə uyğun olaraq peyvənd edilməsi vacibdir. Peyvəndlər uşaqları infeksiyalardan qoruyur və ciddi xəstəliklər riskini azaldır.

Stressin idarə edilməsi: Stress immunitet sistemini zəiflədə bilər.

İmmunitet sistemini gücləndirən qidalar

İmmunitet sistemini gücləndirən qidaların tərkibində orqanizmi mikrob və xəstəliklərdən qoruyan qidalar var. Bu qidalar çox vaxt vitaminlər, minerallar, antioksidantlar və sağlam yağlarla zəngindir. İmmunitet sistemini gücləndirən bəzi qidaları təqdim edirik:

Portağal: C vitamini ilə zəngin olan portağal immunitet sistemini gücləndirən ən məşhur meyvələrdən biridir. Vitamin C infeksiya ilə mübarizə aparan ağ qan hüceyrələrinin istehsalını dəstəkləyir.

Sarımsaq: Sarımsaq antimikrobiyal xüsusiyyətlərə malikdir və immunitet sistemini gücləndirməyə kömək edir. Bundan əlavə, sarımsaq immunitet hüceyrələrinin fəaliyyətini artırır.

Qatıq: Qatıqda probiotik bakteriyalar var. Probiyotiklər bağırsaqların florasını dəstəkləyir və immunitet sistemini gücləndirir.

Brokoli: Brokoli C vitamini, A vitamini, lif və antioksidantlarla zəngindir. Bu qidalar immunitet sistemini dəstəkləyir.

Balıq: Somon, sardina və ton balığı kimi yağlı balıqlar omega-3 yağ turşuları ilə zəngindir. Omega-3 yağ turşuları immunitet sistemini gücləndirən antiinflamatuar təsirlərə malikdir.

Zəncəfil: Zəncəfil antioksidan xüsusiyyətlərə malikdir və immunitet sistemini dəstəkləyir. Bundan əlavə, iltihab əleyhinə təsir göstərir.

İspanaq: İspanaq dəmir, vitamin A, C vitamini və fol turşusu kimi qidalarla zəngindir. Bu qidalar immunitet sistemini gücləndirir.

Qaragilə: Qaragilə antioksidantlarla zəngindir. Antioksidantlar sərbəst radikalları zərərsizləşdirərək immunitet sistemini gücləndirir.

Yaşıl çay: Yaşıl çayda polifenol adlanan antioksidanlar var. Bu antioksidanlar immunitet sistemini gücləndirən antiinflamatuar təsirlərə malikdir.

Koronavirus və İmmunitet sistemi arasındakı əlaqə

Koronavirus pandemiyası bütün dünyaya təsir edib və insanların immunitet sistemini daha da vacib edib. COVID-19 SARS-CoV-2 adlı koronavirusun yaratdığı tənəffüs yoluxucu infeksiyadır. Bu virus immunitet sistemine zərər vermədən bədəndə daxil olduqda, immunitet sistemi dərhal reaksiya verməyə başlayır. Yaxşı işləyən immunitet sistemi virusun yayılmasına nəzarət edə və xəstəliyin simptomlarını aradan qaldıra bilər.

Koronavirus kimi yayılmış infeksiyalarda immunitet sistemi virusla mübarizə aparmaq üçün bir sıra kompleks reaksiyalar və mexanizmlərdən istifadə edir. Güclü immunitet sistemi COVID-19-dan qorunmaq və xəstəliyin təsirlərini azaltmaq üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Koronavirus infeksiyası immunitet sistemine müxtəlif təsirlər göstərə bilər. Əsas hədəfi tənəffüs yolları olan SARS-CoV-2 virusu burun, boğaz və ağciyərlərə təsir edərək infeksiyaya səbəb olur. Virus tənəffüs yollarının hüceyrələrinə yapışır və bədəndə daxil olur. Bu zaman immunitet sistemi işə düşür.

Aydın Vəli

Almaniyada nasizm rəsmi status ala bilər

Müharibələr insanlıq üçün ən dəhşətli fəlakət deməkdir. Müharibələr, münaqişələr kütləvi insan ölümlərinə, şəhər və kəndlərin dağıdılmasına gətirib çıxarır. Son illər Rusiya-Ukrayna, HAMAS-İsrail Suriyada, Əfqanıstanda, İraqda və digər ərazilərdə baş verən qanlı müharibələrdən milyonlarla dinc insanın həyatını itirməsi, böyük şəhərlərin viran edilməsi qeyd olunan fəlakətin miqyasının nə qədər böyük olduğunu göstərir. Dünyada sülhə və təhlükəsizliyə cavabdeh olduqlarını iddia edən aparıcı dövlətlər baş verən müharibələrin qarşısını almağa cəhd etmirlər. Əksinə, müəyyən hallarda tərəflərə hərbi, siyasi, bəzən isə maliyyə dəstəyi göstərməklə qanlı toqquşmaları bir qədər də qızışdırırlar. Məsələn olaraq Avropa və ABŞ-ın Rusiya -Ukrayna müharibəsində ikinci yə hər cür hərbi, siyasi, maliyyə dəstək etmələrini göstərmək olar. Eyni ilə İsrail-Fələstin müharibəsində ABŞ və Avropa birinci böyük miqyasda hərbi dəstək göstərirlər. Məhz bu cür hərbi dəstək tərəflərarası müharibənin daha böyük miqyas almasına gətirib çıxarır. Hətta vəziyyət o hədd çatıb ki, Rusiya prezidenti Vladimir Putin açıq şəkildə atom bombasında istifadə edəcəyinə dair dünyanı hədələyir. Təbii ki, nüvə silahından istifadə olunması dünyanın sonunu gətirə bilər. Çünki nüvə silahı elə bir silahdır ki, ondan qorunmaq və ya mühafizə olunmaq mümkündürsüzdür. Bu baxımdan təəssüf hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, insanlıq böyük fəlakət qarşısındadır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının öz funksiyalarını normal yerinə yetirə bilməməsi və tədricən deqradasiyaya uğraması gözələnən ümidləri alt-üst edir. Belə demək mümkündürsə BMT kimi qurumlar, sadəcə, ABŞ-ın keçmiş prezidenti Corc Buşun bir zaman dediyi kimi, "debatlar üçün yaxşı klubdur". BMT-də ciddi islahatlar aparılarsa müsbət nəticələr əldə edilə bilər. Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan haqlı olaraq "dünya 5-dən böyükdür" deyər bildirmişdir. İddialı və hikkəli aparıcı dövlətlər bu arzu edilən islahatlara gedə bilermi? Fransa, ABŞ, Rusiya kimi dövlətlər dünyada sülhün və sabitliyin tərəfdarı olaraq real addımları ilə çıxış edən, daim sülhə töhfələr verən Türkiyə, Azərbaycan, Pakistan və bu kimi digər sivil, demokratik dövlətlərin BMT-nin üzvü olmasına imkan verə bilermi? İnandırıcı görünür. Çünki bir növ BMT həm də bir "xristian klubu"dur. Bu baxımdan BMT-nin Türk-müsləman dövlətləri ilə genişlənməsinə sədlər yaradırlar və görünən fakt ondan ibarətdir ki, məkrli palanları hələ ki, nəticəsini verir.

Faşistlər fransızları niyə alçaldılar?

BMT-nin zəifliyi dünyamızın təhlükə ilə üzleşdiyini, hətta məhv olması dilemması qarşısında qaldığını demək olar. Məhz BMT-nin fəaliyyətsizliyindən istifadə edən bəzi dövlətlər öz məkrli bölücülük, parçalamaq siyasətlərini həyata keçirməyə çalışırlar. Hətta Almaniyaya açıq şəkildə Hitlerin nasizm ideologiyasını yeni bərpa edib, onu inkişaf etdirməyə səy göstərir. Halbuki, nasizm bəşəriyyətə hələ yüz illər sonra sağalması mümkün olmayan yaralar vurub. Faşist Almaniyası bəşəriyyətə ikinci dünya müharibəsini törətməklə böyük zərbələr vurdu. İnsan itkilərini sayı 70 milyon oldu ki, onun da 30 milyonu SSRİ-nin payına düşür. Belə bir təhlükəli nasist təşkilatının yenidən dirçəlməsi bəşəriyyətin növbəti dəfə fəlakətlə üz-üzə qalması deməkdir. Ona görə də, dünyanın tərəqqipərvər xalqları, sülhsevər dövlətləri bir araya gələrək nasizmin əsas yuvası hesab olunan Almaniyaya qarşı ciddi və tənqidsalınmaz tədbirlər görməlidir. Hazırkı məqamda müşahidə olunan fakt ondan ibarətdir ki, dünyada baş verən müharibələrin və münaqişələrin əsas müəllifləri olan dövlətlər ən təhlükəli nasizm kabusunun aradan qaldırılmasına maraq göstərmirlər. Bu laqeydlikdən ruhlanan faşist Almaniyası getdikcə daha həyasız və iyrenc formada nasizmin inkişaf etdirilməsinə çalışır.

Almaniya parlamentində nasizmin dövlət statusu alması ilə bağlı təkliflərin səsənməsi, ideyaların irəli sürülməsi Almaniyanın tarixi fəlakət gətirən dərsələrindən nəticə çıxarmadığını göstərir. Parlamentdə müzakirələrin aparılması ilə kifayətlənməyən nasizmin təbliğatçıları region ölkələri ilə də geniş iş aparırlar.

Buna misal olaraq Fransa, Niderland, Lüksemburq kimi dövlətlərdə nasist təşkilatların yaradılması və onların maliyyələşdirilməsinin Almaniya dövlətinin öz üzərinə götürməsidir. Halbuki, nasizmin tuğyan elədiyi 1940-1945-ci illərdə ən çox insan itkilərinə və dağıntılara məruz qalan dövlətlər sırasında Fransa, Belçika, Niderland, Lüksemburq və digər Avropa dövlətləri olub. Tarixi faktlar təsdiq edir ki, faşist Almaniyası Almaniyada ən çox zərbəni Fransaya edib. Yəni 1940-cı il, mayın 10-da faşist Almaniyası Fransanı, Belçikanı, Niderlandı, Lüksemburqu işğal etmək üçün hərəkətə keçdi. Həmin ilin iyunun 9-da faşistlər böyük qüvvə ilə hücum edib, Parisin əsas hissəsini işğal etdilər. 22 iyun tarixində isə Fransa rüsvayçı formada diz çökdü, təslim oldu. Bu biabırçılığı daha da dərinləşdirmək üçün Hitler daha amansız fəaliyyət həyata keçirdi. O bunun birinci dünya müharibəsində Fransanın Almaniyaya yaşatdığı rüsvayçı təslimçilik aktının qisasını almağa çalışdı. O dövrdə, yeni 1918-ci ilin noyabrın 11-də fransalı marşal Ferdinand Foşun almanları Kompeyn meşəsindəki mənzil-qərgahında tarixə "Kompeyn müqaviləsi" kimi düşən müqaviləni imzalamağa məcbur etmişdir. Vaqonda imzalanan bu müqavilə almanların alçaldılması olaraq dəyərləndirilir. İndinin özünə qədər almanlar bu rüsvayçılığı özlərinin bir millət olaraq fransızlar tərəfindən təhqir edilməsi kimi dəyərləndirirlər. Lakin Hitler qısa müddətli də olsa bu rüsvayçılığın qisasını almağa müvəffəq oldu. Fransa üç həftəlik müqavimətdən sonra təslim olduqdan sonra Hitler əmr etdi ki, həmin vaqon tapılıb, təslimçilik aktının imzalanmasına hazırlansın. Belə də oldu. Almanlar artıq yararsız hala salınmış vaqonu tapıb təmir etdilər, hətta 11 noyabr 1918-ci ildə "Kompeyn müqaviləsi" zamanı çəkilmiş fotolar arxivlərdən tapılaraq vaqonun divarlarına vurulub. Vaqon 1918-ci ildə olduğu kimi eyni yere, Parisdən 70-80 kilometr aralıda yerləşən Kompeyn

meşəsinə aparılıb. Fransızların təhqiredilməsi mərasimində Hitler özü qatılıb. Onu Almaniyanın xarici işlər naziri Ribbentrop, partiya üzrə müavini Qess, Vermaxtın qərargah rəisi Keytel, Parisin alınmasında qoşunlara rəhbərlik etmiş generallar və digər yüksək vəzifəli şəxslər iştirak etmişlər. Diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, 1918-ci il 11 noyabrda marşal Foşun əyləşdiyi kreslodə əyləşən A.Hitler Fransa tərəfini ruhən və mənən alçatmaqla onları kapitulyasiya aktına imza atmağa məcbur etmişdir. Təslimçilik aktının imzalanmasından sonra Hitlerin əmri ilə "Kompeyn vaqonu" Almaniyaya aparılıb və Berlin şəhərinin mərkəzi meydanında xalqna nümayiş etdirilib. Fransanın diz çökdürülməsi münasibəti ilə Almaniyada bir həftə bayram tədbirləri keçirilib.

Makron rejimi nasistlərin Fransada əsas dayaqlarından olmağa çalışır

Fransanın ikinci dünya müharibəsində faşistlər tərəfindən rüsvayçı formada alçaldılması on illər keçsə də, yaddaşlardan və tarixi kitablardan silmək mümkün olmayacaq. Bu ləkə fransızların alınına vurulan bir damğa olduğunu da qeyd etmək olar. Düzdür, dəfələrlə Fransanın vətənpərvər insanları Almaniyayı cəzalandırmaqla Hitlerin onlara vurduğu ləkəni silməyə çalışıblar. Lakin bu istək və niyyətləri hələ ki, reallaşmır. Çünki hazırda hakimiyyətdə olan Makron rejimi nasistlərə satılıb və rejim böyük həvəslə faşistlərlə əməkdaşlıq edir. Hətta vəziyyət o həddə çatıb ki, Makron rejimi nasistlərin Fransada əsas dayaqlarından olmağa çalışır. Onun tez-tez nasist dərnəklərinin toplantılarında iştirak etməsi, onların şüarlarından istifadə etməsi Fransanın nasizmin qucağına sürükləndiyini

göstərir. Əgər Makron rejimi vaxtından əvvəl zibil yeşiyinə atılmasa Fransanın aqibətinin arzu edilən olmayacağı ehtimal olunur. O mənada ki, Makron tam şəkildə hitlerçilərdən olduğunu bəyan edib, Fransanın faşizmin ideoloji siyasi xəttinin daşıyıcılarından olduğunu bəyan edəcək. Bu isə hələ də azad, demokratik dövlət olmağa çalışan Fransanın bəzi təbəqələrinin xəyallarının tam şəkil də puç olması demək olacaq. Almaniyada 2025-ci il fevralın 23-də keçiriləcək parlament seçkilərində nasistlər parlamentdə əsas çoxluğa sahib ola bilsələr, o zaman E.Makron daha açıq formada məqsədini və niyyətini fransızlara çatdırı biləcək. Hələlik isə görünən ondan ibarətdir ki, Almaniyanın Xristian-Demokrat və Xristian-Sosial ittifaqlarının, həmçinin Sosial-Demokrat və Yaşillər partiyaları, eləcə də sağçı "Almaniya üçün Alternativ" partiyalarının seçkilərdə uğur qazanmaq şansları daha çoxdur. Hazırkı kansler Olaf Şolt-

sun vəziyyəti isə daha ağır və acınacaqlıdır. Çünki O.Şoltstun mövqeyini müdafiə edənlərin sayı kifayət qədər azalıb. İctimai rəy sorğuları göstərdi ki, Şoltsun partiyası AfD partiyasına udurur. Brandenburq seçki komissiyasının ilkin məlumatına görə, sol-millətçi partiya olan "Sara Vaqenknext İttifaqı" belə Şoltsun partiyasını üstələyir. Bundestaq deputatı Sara Vaqenknext Sol Partiyadan çıxaraq cəmi bir neçə ay öncə öz partiyasını yaradıb və ilk cəhdlərdən şər q torpaqlarında seçkilərdə yaxşı nəticələr əldə edir. Dördüncü yeri 12,1 % səsle Xristian Demokrat İttifaqı tutub, digər partiyalar beş faizlik baryeri keçə bilməyib və Brandenburq parlamentinə düşməyiblər. Bütün bu və digər münasibətlər, eləcə də sorğuların nəticələri O.Şoltstun seçkilərdə məğlub olacağından xəbər verir. Nəzərə almaq lazımdır ki, Avropa Parlamentinə keçirilən seçkilərdə müxalif XDI/XSI bloku qalib gəlmişdir. "Almaniya üçün Alternativ" partiyası ikinci yerdə olub. Almaniyanın hazırkı kansleri Olaf Şoltstun Sosial Demokratlar Partiyası Avropa Parlamentinə seçkilər tarixində ən pis nəticə göstərib. Eyni zamanda, bütün hakim koalisiya səslərinin üçdəbirindən də az hissəsini toplayıb. Vəziyyətin bu cür davam etməsi Almaniyaya cəmiyyəti üçün heç də yaxşı nəticələr vəd etmir. Hətta Almaniyada yenidən vətəndaş qarşudumasının yaranması və ölkənin növbəti dəfə parçalanması problemləri baş verə bilər. Hazırda milli zəmində qarşıdurmaların baş verməsi və getdikcə bu münaqişələrin dərinləşməsi ölkədə xili vəziyyətin kritik olduğunu göstərir. Rəsmi məlumatlara görə, Almaniyada irqi və ya milli nifrətdən qaynaqlanan minlərlə hadisə yaşanır.

Öldürmək və bədəne xəsarət yetirməklə yanaşı, neonasistlər xuliqanlıq da həyata keçirirlər. Onlar başqa millətlərdən olan insanları döyür, qarət edir və isteklərini ala bilmədikdə öldürməkdən də çəkinmirlər. Almaniyanın Konstitusiyası Qoruma Federal Xidmətinin (alman əks-kəşfiyyatı) etirafına görə, sağ radikal və nasist tərəfdarı partiyaların 235 min fəal üzvü var, bunların yarısından çoxu cəmiyyət üçün təhlükəli sayılır. Konstitusiyayı Qoruma Federal Xidməti neonasistlərin sayının özlərini "müstəqil millətçilər" adlandıranların hesabına artdığı da bildirilir. Bütün bu kimi məlumatlar Almaniyanın uçuruma doğru yuvarlandığından xəbər verir.

İLHAM ƏLİYEV

Dövlət başçısı İlham Əliyevin 28 dekabr 2024-cü il tarixli Sərəncamı ilə 2025-ci il ölkəmizdə "Konstitusiyaya və Suverenlik ili" elan edildi. Konstitusiyamızın bəyan etdiyi niyyətlərdən biri kimi ərazi bütövlüyümüzün və suverenliyimizin tam bərpa olunduğunu, 2025-ci ildə Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin 30-cu və Vətən müharibəsində qələbəmizin 5-ci ildönümünü nəzərə alaraq imzalanan sənəddə də qeyd edildiyi kimi, müstəqil və suveren dövlətə sahib olmaq, milli-mənəvi dəyərlərə, həmrəylik, humanizm, ədalət və qanunun aliliyi prinsiplərinə əsaslanan inkişaf etmiş cəmiyyət qurmaq yüzillər boyu Azərbaycan xalqının ən böyük arzusu olmuşdur. Tarixin müxtəlif mərhələlərində kənar müdaxilələrə, məhrumiyyətlərə baxmayaraq, xalqımız milli kimliyini, mübarizə ruhunu qoruyub saxlamış, öz ideallarına həmişə sadıq qalmış və XX əsrin sonlarında dövlət müstəqilliyini bərpa etmişdir. Müstəqil Azərbaycan son 21 ildə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə inamla, uğurla, ləyaqətlə inkişaf edib. Əsas uğurumuz isə ərazi bütövlüyümüzü və suverenliyimizi təmin etmək olub.

1993-cü ildə xalqın tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin böyük xilaskarlıq missiyası sayəsində ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi və müasir dövlət quruculuğu üçün etibarlı zəmin yarandı. Ulu Öndərin bilavasitə rəhbərliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci il noyabr ayının 12-də qəbul edilmiş ilk Milli Konstitusiyamız müstəqillik tariximizin ən mühüm hadisələrindən biri olmaqla yanaşı, Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyi qarşısındakı böyük xidmətlərindən biri kimi tarixə yazıldı.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında BMT-nin 1948-ci il Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində və digər beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş insan hüquq və azadlıqları əhatəli şəkildə təsbit olunub. Konstitusiyamızda insan hü-

“Konstitusiyaya və Suverenlik ili”: Yeni reallıqlar və çağırışlar

quq və azadlıqlarına geniş yer verilməsi ölkəmizin demokratiya ideallarına sadiqliyinin göstəricisidir. Müstəqil Azərbaycanın Əsas Qanunu eyni zamanda, milli inkişafın dərin siyasi-hüquqi əsaslarını formalaşdırdı.

Sonrakı illərdə Konstitusiyaya edilən əlavə və dəyişikliklər müasir çağırışları və yenilikləri özündə əks etdirməkdədir. 24 avqust 2002-ci il, 18 mart 2009-cu il, 26 sentyabr 2016-cı ildə keçirilən ümumxalq səsverməsi - referendumlarda Konstitusiyaya edilən əlavə və dəyişikliklər qanunvericilik bazasının zənginləşməsi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının əhatə dairəsinin genişlənməsi, sosial-siyasi təsisatların fəaliyyət mexanizminin səmərəlilik səviyyəsinin artırılması istiqamətlərində müstəsna əhəmiyyət kəsb etdi.

Konstitusiyanın preambulasında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması başlıca niyyətlərdən biri kimi göstərilir. Otuz ildən çox davam etmiş erməni işğalı suveren hüquqlarımızın ölkəmizin bütün ərazilərində tətbiqini mümkün etməmişdi. Torpaqlarımızın 20 faizə yaxınını 30 il ərzində işğal altında saxlayan Ermənistan beynəlxalq hüquq pozmuşdu. Müstəqillik dövründən indiyə qədər ölkəmiz bütün daxili, hərbi resurslarını

bu problemin həllinə, Konstitusiyaya və bəyan edilmiş suveren hüquqlarımızın bərpasına səfərbər etdi. Bu mənada, Ermənistanın işğalçılıq siyasətinə qarşı aparılan mübarizə həm də Konstitusiyamızın müddəalarının bərpası uğrunda aparılan mücadilə idi.

Son 21 ildə Ulu Öndərin siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev müasir müstəqil Azərbaycanı qalib, suverenliyi tam bərpa edilən ölkə kimi dünyaya təqdim etdi. 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın tərribatlarına cavab olaraq başlanmış Vətən müharibəsində tarixi Qələbə və 2023-cü il sentyabrın 19-20-də həyata keçirilmiş uğurlu lokal antiterror tədbirləri nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam bərpa edildi, Azərbaycan Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğalın aradan qaldırıldığı bütün ərazilərdə bərqərar oldu. Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 20 sentyabr ölkəmizdə Dövlət Suverenliyi Günü elan edildi.

Qalib Azərbaycan işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışın təmin edilməsi nəticəsində artıq 10 minə yaxın keçmiş məcburi köçkün bu torpaqlara qayıdıb, onlar üçün ən gözəl şərait yaradılıb. Bütövlükdə isə azad edilmiş ərazilərdə 30 mindən çox insan yaşayır. İşlər 2025-ci ildə də eyni ardı-

çılıqla davam etdiriləcək.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə xalqa müraciətində bütün sahələrdə qazanılan uğurlara diqqətli yanaşaraq hədəfləri açıqladı. Əsas çağırış bu oldu ki, bu hədəflərə nail olmaq üçün iqtisadiyyat inkişaf etməlidir. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev 2024-cü ilin sosial-iqtisadi göstəriciləri fonunda cari ilin iqtisadi mənzərəsini təqdim etdi. O da bildirildi ki, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpası prioritet məsələdir. Həmçinin hərbi qüdrətimizin artırılması da əsas hədəflər sırasındadır. Dövlət büdcəsindən ayrılmalara diqqət yetirdikdə hərbi xərclərin artırıldığını görürük. Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpasına 4 milyard manat vəsait ayrılıb. Ümumiyyətlə, 2021-ci ildən bu günə qədər Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpasına 19 milyard manatdan çox

vəsait ayrılıb və bundan sonra da Böyük Qayıdış Proqramının icra edilməsi prioritet məsələ olacaq. 2019-cu ildən bu yana dörd sosial paket layihəsi, proqramı icra edilmişdir. Bu il beşinci paket icra ediləcək. Bu layihələrə ayrılan və ayrılacaq vəsait 7,5 milyard manat olacaq.

Qısa təhlil əsasında bu qənaətə gəlik ki, ötən müddət ərzində ərazi bütövlüyünün, suverenliyinin bərpa edilməsi müasir çağdaş tariximizin ən mühüm hadisəsinə çevrilərək müasir Azərbaycanın yeni inkişaf mərhələsini formalaşdırır. Prezident İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə "Konstitusiyaya və Suverenlik ili" elan olunan bu ildə də Azərbaycan yeni reallıqlar və çağırışlar şəraitində öz məqsədlərinə doğru inamlı addımlar atacaq.

Yaqut Ağashəhri

115 yaşı tamam olan 2 dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanov

QISA TARİXÇƏ, FOTOREPORTAJ

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Gənc nəslin milli mənlük şüurunun inkişaf etdirilməsi və vətənpərvərlik hisslərinin tərbiyəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Yanvarın 22-də hərbi tariximizin ən böyük qəhrəmanlarından biri olan, 2 dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı qazanmış azərbaycanlı general-mayor Həzi Aslanovun 115 yaşı tamam oldu. Bu münasibətlə böyük qəhrəmanın döyüş yolu haqqında qısa məlumat və onun Lənkəran şəhərində fəaliyyət göstərən ev muzeyindən fotoreportajı oxucularımıza təqdim edirik.

2-ci dünya müharibəsi başlananda Həzi Aslanov Ukrayna SSR ərazisində xidmət edirdi. 1939-cu ilin sonunda o, Finlandiya ilə başlayan hərbi münaqişə ilə əlaqədar Kareliyaya göndərilir. Tankçılar onun komandirliyi ilə Mannerheim səddini aşmaqda və digər döyüş əməliyyatlarında iştirak edirlər. Sovet qoşunlarının qələbəsi nəticəsində 12 mart 1940-cı ildə SSRİ və Finlandiya arasında sülh müqaviləsi imzalanır. Aslanov əvvəlki vəzifəsinə - Zoloçev şəhərinə, 10-cu atıcı alayın avtonəqliyyat batalyonunun komandirliyinə qaytarılır. 1940-cı ilin noyabrında Aslanova mayor rütbəsi verilir.

1941-ci il iyunun 23-nə keçən gecə alman zirehli qoşunları ilə qeyri-bərabər döyüşdə Həzi özünü bacarıqlı sərkərdə kimi göstərdi. O öz döyüşçüləri ilə Donbas ətrafında düşmənin şiddətli hücumlarını düz 5 ay dəf edir, onu ağır tələfata uğradır. 1941-ci il avqustun əvvəlində tank batalyonu komandirlərindən biri sıradan çıxanda Həzi 10-cu tank diviziyası komandirinin əmri ilə onun yerinə keçirilir. Bu, əslində, batalyon deyil, 12-15 müxtəlif BT-5, BT-7, T-26 tipli, bir neçə T-34 tankından ibarət kiçik qrup idi. Bu qrup atıcı bölmələrlə birlikdə döyüşür, onların irəliləməsinə şərait yaradırdı.

Avqustun ortalarında 10-cu tank diviziyası 6-cı ordunun tərkibində Kiyevin şimal-şərqinə keçirildi. Burada almanlar Ukrayna paytaxtına şimal-şərqdən daxil olmağa, cənub-qərb və cənub cəbhələrini əsas qüvvələrdən ayırmağa cəhd edirdilər. 20-ci tank alayı Həzi Aslanovun rəhbərliyi ilə 10-cu tank diviziyasının tərkibində Şostka, Baxmaç, Piryatin rayonlarında düşmənin tank hissələri ilə qanlı döyüşlər aparırdı. Bu döyüşlərdə Həzi Əhəd oğlu sağ ayağından güllə yarası almış, bir dəfə isə qəlpə ilə başından ağır yaralanmışdı. Batalyonun tankları tamam sıradan çıxandan sonra Həzinin cəbhədən ehtiyat alaya çağırıldı.

1941-ci il sentyabrın əvvəllərində əvvəlki 10-cu atıcı alaya təyin olundu - bu dəfə komandirin texniki hissə üzrə müavini oldu. Bu vəzifədə o, Piryatin, Axtırka, Boquduxov, Xarkov rayonlarında döyüşdü. 1941-ci ilin sonu, 1942-ci ilin əvvəllərində Rostov-Don altında, Moskva ətrafında, Tixvin və Leningrad istiqamətlərində düşmənlə birləşmələrinə sarsıdıcı zərbələr vurulmasında iştirak etdi. Xarkov və Stalinqrad ətrafında gedən döyüşlərdə Həzinin başçılığı ilə 55-ci tank briqadasının tankçıları düşməne ağır zərbələr endirdilər. Aslanovun tankçıları vuruşa-vuruşa 40 km-dən artıq yol gedib Stalinqrad-Salsk dəmir yolunu tutub almanları Stalinqrad qruplaşmasının əsas magistrallından məhrum etdilər. Tanklar düşmənin xeyli qüvvə-

sini və texnikasını sıradan çıxardı. Şücaətinə görə ilk döyüş təltifini - "Qırmızı ulduz" ordenini aldı.

Aslanovun döyüşçüləri Kotelnikovo yaxınlığında gedən döyüşlərdə böyük şücaət göstərdilər. Düşmənin 30 əks-hücumunu dəf etdilər, bir batalyon piyada qoşunu, 30 tankı, 50 avtomobili sıradan çıxartdılar. Bu döyüşdə göstərdiyi şücaətə görə podpolkovnik H.Aslanov 1942-ci il 22 dekabrda Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görüldü. Həzi Aslanovun da tərkibində yer aldığı koprus 3-cü Stalinqrad qvardiya korpusu adına layiq görüldü. Korpusun tərkibindəki bütün hissələr də qvardiya titulu ilə mükafatlandırıldı və onlara yeni nömrələr verildi. Həzi Aslanovun 55-ci tank alayı isə 41-ci əlahiddə tank alayı adlandırıldı.

O daim öz hərbi biliyini artırmağa səy göstərirdi. 1943-cü il dekabrın 17-dən 1944-cü il aprelin 6-na kimi o əirehli tank qoşunları Akademiyasının birillik təhsil proqramını 3 aya mənimsədi. Sonra o yenidən doğma 35-ci qvardiya tank briqadasına qayıtdı. 1944-cü il 13 martda ona tank qoşunları ge-

neral mayoru adı verildi. 1944-cü il iyunun axırlarında belorusiya və I Pribaltika cəbhəsinin qoşunları hücumə keçdilər. Belarusiyanın iri şəhər və dəmiryollarını azad etdikdən sonra Aslanovun tankları Vilnüse hücumları davam etdirdilər. Aslanovun briqadası iyunun 24-dən iyulun 13-dək düşməne ağır zərbələr endirdi. Bu döyüşdəki qələbəyə görə 35-ci qvardiya tank briqadası Qırmızı bayraq ordeninə, general özü isə 2-ci dərəcəli Suvorov ordeninə layiq görüldü.

1944-cü il avqustun 1-də Aslanovun briqadası başqa ordu hissələri ilə birlikdə Yelqava şəhərini düşməndən təmizlədilər. O Volqadan başlamış Baltikdək bütün döyüşlərdə özünü bacarıqlı sərkərdə, fitri istedad sahibi kimi göstərmişdi. Təkcə 1944-cü ilin hücum döyüşləri dövründə 8 dəfə Ali Baş Komandanlıq tərəfindən təşəkkür almışdır. Stalinqraddan Baltik sahillərindəki döyüş yolu keçən Həzi Aslanov 24 yanvar 1945-ci ildə Latviyanın Priyekule yaxınlığında (Liepay rayonu) döyüş meydanından kənarda, komandirlərin döyüş müşahidə məntəqəsinin yaxınlı-

ğında, 15 nəfərə yaxın iri rütbəli zabitin əhatəsində uzaqdan açılan zenit qurğusunun atəşi ilə yaralanmış, 23 saat sağ qalmış, onu Moskvaya müalicəyə aparmaq üçün təyyarə göndərilə də, həmin vaxt cəbhənin komandanı olmuş erməni Baqramyanın əmri ilə təyyarə işə salınmamış və Həzi Aslanov vəfat etmişdir.

Həzi Aslanov Böyük Vətən Müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi şəxsi igidlik və qoçaqlığına görə 3 Qırmızı Bayraq ordeni, 2-ci dərəcəli Suvorov ordeni, Aleksandr Nevski ordeni, 1-ci dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni, 2 Qırmızı Ulduz ordeni kavaleri və medallarla təltif olunmuşdur. 1944-cü ildə general-mayor H.Aslanov Belarusiya cəbhəsindəki şücaətinə görə ikinci dəfə yüksək ada təqdim edilsə də, SSRİ hərbi rəhbərliyində təmsil olunan erməni generalı İ.Baqramyan buna maneəçilik törədib. Ölümündən 47 il sonra, 1991-ci ildə H.Aslanova 2-ci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilir.

Həzi Aslanovun qəbri Bakıda Şəhidlər Xiyabanındadır. Məzarı üzərində qəhrəmanın abidəsi ucaldılmışdır. 1969-cu ildə Həzi Alonovun doğulduğu Lənkəran şəhərində ev-muzeyi açılmış, 1983-cü il 8 mayda Lənkəran şəhərinin mərkəzində böyük heykəli qoyulmuşdur. Bakıdakı küçələrdən və metrostansiyalardan biri Həzi Aslanovun adını daşıyır. Müxtəlif şəhərlərimizdə, həmçinin Rusiya və Ukraynada da onun adını daşıyan küçələr, obyektlər mövcuddur.

Bir müddət əvvəl bir konfransda iştirak etmək üçün Lənkəran şəhərində qonaq olarkən, Həzi Aslanovun ev muzeyinə də baş çəkdi. Böyük Qəhrəmanın ev muzeyi onun həyatı və döyüş yolu haqqında çox zəngin və möhtəşəm eksponatlarla doludur. Muzeydən çəkilmiş fotoları oxucularımıza təqdim edirik.

Elçin Bayramlı

Azərbaycanda ov mövsümü açıq elan edildi

Dünəndən Azərbaycanda ov mövsümü açıq elan edilib. SİA xəbər verir ki, bu barədə Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması Xidmətinin rəsmisi Arzu Babayeva məlumat verir. O qeyd edib ki, Ov Məsələləri üzrə Koordinasiya Şurasının növbəti iclası keçirilib və bu gündən Azərbaycan ərazisində ov mövsümünün açıq elan edilməsi barədə qərar verilib.

A.Babayeva bildirib ki, ov etmək istəyən vətəndaşlar ovlanmasına icazə verilən quşların ovlanma müddətləri və normaları ilə bağlı məlumatları Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin eco.gov.az rəsmi internet sahifəsinin "Elanlar" bölməsindən (<https://eco.gov.az/az/nazirlik/elan?newsID=26029>) əldə edə bilərlər. Həmçinin tövsiyə edilib ki, ov zamanı qaydaların mövcud normativlərinə əməl edilməli və yalnız ov üçün ayrılmış ovçuluq təsərrüfatlarının sahələrindən istifadə edilməlidir.

Çempionlar Liqası: "Barselona"dan fantastik geridönüşü!

UEFA Çempionlar Liqasının əsas mərhələsində VII tura start verilib. Azarkeşlər ilk oyun günündə 9 qarşılaşmaya şahidlik edəblər. "Benfika" Portuqaliyada İspaniyanın "Barselona" klubunu qəbul edib. Qonaqlar geridə olmalarına

baxmayaraq, son saniyələrdə vurduqları qolla 5:4 hesablı qələbə qazanıblar. İspaniyanın digər təmsilçisi "Atletiko" Madrid şəhərində Almaniyanın "Bayer" komandasını məğlub edib - 2:1.

ELAN

Məhkəmə Tibbi Ekspertizası və Patoloji Anatomiya Birliyi Publik Hüquqi Şəxs Kürdəmir rayon şöbəsinə məxsus 48 nömrəli möhür itdiyi üçün etibarsız sayılır.

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseynov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

Siqaret hər il bu ölkədə 8 min insanın həyatına son qoyur

İsrail Səhiyyə Nazirliyinin məlumatına görə, siqaretlə bağlı xəstəliklər hər il ölkədə 8 min nəfərin ölümünə səbəb olur. Bununla bağlı İsrailin xəbər agentliyi (TPS-IL) məlumat yayıb. Bildirilib ki, İsraildə böyükölklərin 20 faizindən çoxu siqaret çəkir.

Statistikaya görə, siqaret səbəbindən insanlar bədxassəli xəstəliklər, ürək-damar ağrılaşmaları, insult, tənəffüs problemləri və şəkərli diabet kimi xəstəliklərdən əziyyət çəkirlər. Hesabatda, həmçinin göstərilir ki, gənclər arasında elektron siqaretdən istifadənin sayı artıb. Belə ki, bu ölkədə yaşayan gənclərin 14 faizi həyatlarında ən az bir dəfə siqaret çəkdiqlərini etiraf edəblər. Xatırladaq ki, qlobal miqyasda, siqaret hər il təxminən səkkiz milyon insanın həyatına son qoyur və bütün siqaret çəkənlərin yarısının vaxtından əvvəl ölümünə səbəb olur.

DIQQƏTLİ OLUN! - DİN əhaliyə müraciət edib

Daxili İşlər Nazirliyi (DİN) çatdırılma şirkətləri adından göndərilən saxta mesajlarla bağlı əhaliyə müraciət edib. SİA xəbər verir ki, müraciətdə vətəndaşlara çatdırılma şirkətləri adından göndərilən saxta mesajlara qarşı diqqətli olmaq tövsiyə olunub.

"İtmiş məlumatlara görə çatdırıla bilməyən yük və ya bağlama olduğunu bildiren yanlış mesajlara etibar etməyin. Mesajda yönləndirilən saxta linklərə keçid etməyin. Yeniləmə adı altında yaradılmış saxta formaları doldurmuyun, şəxsi və kart məlumatlarınızı paylaşmayın", - müraciətdə bildirilib.

Baş redaktor:
Bəhrüz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətname: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>

E-mail: ses@sia.az

"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN KEYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 2700